

Божията мъдрост за живота

ВЪВЕДЕНИЕ

Може би има читатели, които са чели предишната ни подобна книга наречена *Песните на Исус (The Songs of Jesus)*. Ако е така то много полезно е да обясним разликата между Псалмите и Притчите. Псалмите са пълни с изразени емоции, болка, радост и хвала. Те ни показват как да дойдем с емоциите си пред Бога. Притчи е много различна книга. Тя ни приканва да изучаваме, да мислим, да научим практическата дисциплина да формираме всички наши мисли и действия около Бога. Всъщност едно от основните послания на Притчи е – *никога не сте мислили достатъчно за нищо*. Псалмите ни показват как да се хвърлим изцяло към Бога с вяра. Притчите ни учат как, след като сме се доверили на Бога, да живеем тази вяра. Ако Библията беше медицински кабинет Псалмите биха били мехлемът положен върху възпалената кожа, който я успокоява и изцелява. Притчите биха приличали повече на соли за вдишване, които изострят сетивата ви. Ето някои насоки как полезно да изучавате книгата Притчи.

Притчите са поезия

Притчите не са „прости стъпки за щастлив живот,” които могат да бъдат приложени набързо. Една притча е поетична форма на изкуство, която ви дава мъдрост докато се борите с нея. Четейки на български ние няма да сме в състояние да усетим цялата сила на оригиналния език, но все пак можем да научим достатъчно за характеристиките на еврейската поезия, за да различаваме пластовете значение, които в противен случай бихме пропуснали. Вероятно най-фундаменталната характеристика на еврейската поезия е паралелизма. Два израза, клаузи или изречения са тясно свързани заедно, така че се модифицират и разширяват взаимно. Втория може да усилва и разширява значението на първия или пък може да предлага контрапункт, който ограничава и смекчава първата идея.

Във всеки случай двете мисли взаимно се изясняват един друг, увеличавайки нашето разбиране. Така например Притчи 13:6 казва: „*Правдата пази ходещия непорочно, А нечестие то съсипва грешния.*” Първата клауза ни помага да разберем “нечестие то” във втората по-конкретно като липса на интегритет. Поради паралелизма думите „нечестив” и „праведен” и „мъдър” и „глупав”, които се появяват постоянно и (привидно) се повтарят всъщност означават нещо различно във всяка притча. Ще пропуснем смисъла на една притча ако не сравним много внимателно връзката между думите в двете клаузи.

Друга значима характеристика на еврейската поезия, както и на всяка поезия, е значимостта на ярките образи. Една красива, но глупава жена прилича на златно звънче на врата на прасе (Притчи 11:22). Мързеливият

работник е като оцет по зъбите (Притчи 10:26). Образите и метафорите винаги предизвикват да мислим за множество начини, по които „това е като онова”. Един внимателен читател ще изброи пет, след това десет, а след това и още начини, по които образа обяснява принципа.

Притчите като пъзел

Гьоте казал веднъж за езика, че „този, който знае един, не знае никакъв” и това вероятно е вярно, но е още по-вярно за притчите.¹ Ако една притча казва: „Морално добрият *винаги* има добър живот,” а след това друга казва „Понякога морално добрият страда” ние като съвременни хора мислим, че сме открили противоречие. Това е така понеже ние мислим за притчите като за самостоятелни, стоящи сами за себе си обещания или заповеди. Те не са нито едно от двете. Всяко от тези неща е описание на някакъв аспект от това как работи живота. Една притча за брака, взета сама за себе си, изглежда, че се отнася до всеки възможен случай. Но една по-късна притча открива съществуването на някои ситуации в брака, в които е необходимо да направим нещо различно. Единствено когато са събрани и разгледани заедно, когато всяка една модифицира останалите, подобно на начина, по който действат клаузите в паралелизма, притчите ни дават една цялостна, многостранна картина по конкретен въпрос.

По този начин притчите ни дават своето значение единствено заедно. Нито една отделна притча не ни показва цялата картина. Притчи 29:19 казва, че слугите просто не могат да разберат причините, поради които трябва да вършат нещата, които вършат, така че просто трябва да сме много стриктни с тях. Това изглежда прекалено обобщаващо заключение за техните способности, но Притчи 17:2 ни казва, че мъдрият слуга може накрая да се окаже по-ценен отколкото член на семейството. Едва когато двете са взети заедно ние можем да разберем, че 29:19 не говори за слугите и наемниците като цяло, а единствено за тези, които имат безотговорно, враждебно отношение.²

Така ако четем заедно различните твърдения на притчите по един въпрос можем да видим някои по-големи идеи. В глава 12 ни се казва, че пътят към нещастие изглежда прав на глупака, но в гл. 16, че той може да изглежда прав за *всеки*. С други думи понякога дори когато сме били внимателни все още е възможно да направиш погрешен избор понеже

¹ Raymond C. Van Leeuwen, “The Book of Proverbs,” in *The New Interpreter’s Bible*, vol. 5 (Nashville: Abingdon, 1997), p. 27.

² Derek Kidner, *The Proverbs: An Introduction and Commentary* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1972), p. 176.

живеем в един счупен свят. Мъдрият знае, че понякога „всеки път свършва зле”. Както ще видим има ред за нещата, които Бог е поставил когато е създавал света и с който ние трябва да се съобразяваме. Но от друга страна това е един паднал свят, разбъркан от греха и мъдрият знае, че реда на творението не винаги работи нито пък винаги е лесно да бъде открит.

Само заедно притчите ни дават мъдро, нюансирано, богословски богато и многостранно виждане за света.

Притчите като педагогика

Мнозина са достигали до заключението, че книгата Притчи първоначално е била подготвена като наръчник за наставление на млади мъже. Обръщанията в нея винаги са „сине”. Ако това е така тогава има смисъл да бъдем предупреждавани срещу хищните, прелюбодейни жени в гл. 5-7, но да няма аналогично предупреждение срещу хищните, прелюбодейни мъже.³ Съвременните читатели понякога се дразнят за това колко ориентирана към мъжете е книгата. От това обаче не следва, че Притчи има по-отрицателно отношение към жените отколкото към мъжете или че жените не трябва да бъдат наставлявани в мъдрост.

В създаването и разпространението на книгата Притчи можем да видим голяма доза артистизъм и дълбоко познание. Въпреки това в Притчи 1:8, 4:3, 10:1 и на други места както бащата така и майката наставляват своя син. Майката е „авторитетен глас заедно с бащата”.⁴ Това със сигурност означава, че дъщерите, така както и синовете трябва да бъдат обучавани в сбитата поезия и епиграмаската мъдрост на притчите. Наистина идеализираната жена от Притчи 31:26 „говори с мъдрост” и „вярното наставление е на езика ѝ”. Това са технически изрази, които означават, че тя говори надълго с голяма тържественост и извлича вековна мъдрост.⁵ Така че макар първоначалните читатели на Притчи са били мъже, а не жени, мъдростта и обучението в тази книга се отнасят до всеки.

Никога обаче не трябва да забравяме, че Притчите не са били предназначение за лично изучаване, а като пособие за една учеща се общност, към които са прикрепени възрастни, мъдри наставници. Най-малкото това би трябвало да ни накара да използваме тези ежедневни размишления заедно с група приятели. Ето един възможен начин да направите това.

³ Bruce Waltke, *The Book of Proverbs: Chapters 1–15* (Grand Rapids, Mich.: Wm. B. Eerdmans, 2004), p. 117.

⁴ Пак там.

⁵ Bruce Waltke, *Book of Proverbs: Chapters 15–31*, (Grand Rapids, Mich.: Wm. B. Eerdmans, 2005), p. 532.

Изберете един или двама приятели и се съгласете да използвате размишленията заедно, като всеки един четете същия текст отделно в един и същи ден. В края на всяко разсъждение има въпрос, който да ви помогне да мислите по-лично за това как прочетеното се отнася за вашия живот. Запишете отговора в дневник. След това запишете и отговорите на двата допълнителни въпроса освен ако вашият първи отговор вече не им е отговорил.

1. Къде във вашия живот или в живота на някой друг сте виждали да се изпълнява това наблюдение?

2. Можете ли да приложите на практика това наблюдение – в мисли, отношения, думи или действия?

След като запишете отговорите в дневника се помолете с молитвата на края на всяка страница. Тези кратки молитви са просто предложения – начини да започнете да говорите с Бога лично за това, което Той ви учи в Словото Си. Ако предпочитате изкажете молитвите със собствени думи и след това продължете да говорите с Него за начина, по който конкретното учение на Писанието се отнася за живота ви. Направете това своя ежедневна рутина – прочит, размишление, използване на въпросите за дневника и молитва.

След това се срещнете с приятелите си, които практикуват същите ежедневни упражнения, разговаряйте за тях, насърчавайте се, прилагайте прозренията към живота си и споделяйте един с друг резултата от усилията си.

Притчите като част от цялата Библия

Макар да можем да наречем Притчи „книга” тя всъщност е само една глава от много по-голяма книга – Библията – която представя във всичките си части и разкази една единствена свързана история. Това е историята за човечеството, което е помрачило Божието добро творение чрез греха и сега се нуждае от спасение както и че това спасение е било осъществено и сега може да се намери единствено в Исус Христос. Следователно, подобно на всяка друга част от Библията, Притчите ще ни дадат своя най-пълен и богат смисъл само когато ги четем в светлината на личността и делото на Исус. Исус обърквал слушателите Си със Своята мъдрост (Лука 2:40, 47; Марк 6:2). Той твърдял, че е новият Соломон притежаващ пълна мъдрост (Лука 11:31). Персонафицираната Мъдрост, която създала света (Притчи 8:22-31) най-накрая се открила в Исус, Божието Слово, с което Бог създал света (Йоан 1:1-4). Павел нарича Исус Божията мъдрост (1 Коринтяни 1:24, 30), Този, в Когото е скрита Божията мъдрост (Колосяни 2:3).

Помнете също, че „*страхът от Господа*” (Притчи 1:7, 9:10) е началото на мъдростта. Една жива, същностна връзка с Бог е абсолютно необходима за мъдростта. Както ще видим „страха” не е вцепеняващ ужас, а едно отношение на преклонение и удивление пред вярната, заветна любов на Бога. Новия завет ни показва, че вида отношения с Господа, към който Притчи ни призовава може да се осъществи единствено чрез вяра в благовестието на Исус Христос.

Темите в Притчи

Вероятно най-предизвикателния аспект на едно изучаване на книгата Притчи е задачата да синтезираме всичко, което тя казва по даден въпрос. В тази книга с размишления първата седмица ще изучаваме общото учение на въпроса за мъдростта в първите десет глави на Притчи. След това аз групирам ежедневните прочити на групи от теми даващи възможност на читателя да получи различни прозрения по една конкретна тема събирайки заедно мъдростта, която книгата ни предлага по този въпрос. Читателите трябва да очакват, че някои притчи ще се появяват в повече от един прочит. Причината е, че множество притчи просто не говорят стриктно по един единствен въпрос, а се отнасят за различни аспекти на живота. Темите са изброени по-долу.

Да познаваме Бога

Какво е мъдрост?

Какво е глупост?

Как да стана мъдър?

Основания за мъдростта

Страхът от Господа

Да схванем Божия ред

Разрушаването на Божия ред (Еклесиаст)

Скриването на Божия ред (Йов)

Познаването на сърцето:

Да разберем сърцето

Да преориентираме желанията

Да осъзнаем изкушенията

Да проумеем емоциите

Седемте смъртни гряха

Познаването на другите

Приятелство

Думи

Клюки

Слушане

Конфликти

Познаване на времето и сезоните

Водителство, планиране и вземане на решения

Прозрения за нашето време

Познаване на сферите:

Брак

Секс

Родителство

Пари и работа

Сила

Справедливост

Познаване на Исус, истинската Божия мъдрост

ПОЗНАВАНЕТО НА МЪДРОСТТА

КАКВО Е МЪДРОСТ?

Какво е притча?

Притчи на Давидовия син Соломон, Израилев цар... за да се разбират притча и иносказание, Изреченията на мъдрите и гатанките им. (1:1,6)

Една притча (еврейски *masal*) е поетично, кратко, живо, карашо ни да се замислим изречение, което предава определена истина с няколко думи. Съвременните хора нямат категория за притча. Тя не е нито абсолютна заповед нито обещание и често е частично. Това означава, че притчите трябва да бъдат разглеждани заедно с други притчи казани по същия въпрос, за да разберем пълната картина. Те са наблюдения за начина, по които работи живота. В такъв случай целта на една притча е да ни даде вярна представа за реалността като предизвика нашето сериозно мислене и продължително размишление. Можем да сравним притчата с твърд бонбон: Ако просто го захапеш ще получиш само малка част от него и дори можеш да си счупиш зъба. Вместо това трябва да разсъждаваш върху нея продължително време докато най-накрая усетиш сладостта ѝ.

Мъдростта не е само за „дълбоки мислители“. Тя е свързана с начина, по който ежедневно вървиш през живота. Тя ти помага да знаеш какво да правиш когато детето ти се върне от училище в насинено око, когато изненадващо попаднеш на неочаквани пари или пък изгубиш работата си. Какаво да направиш, за да не влошиш нещата? Нашата мъдрост ще ни води докато растем в познаването и образа на Неговия Син Исус, Който е самата Мъдрост.

В коя област от живота си трябва да растете в мъдрост?

Молитва: Господи, бих предпочел просто да ми кажеш какво да правя чрез вътрешен глас или книга с конкретни указания за всяка възможна ситуация. Но аз чувам, че Ти ме приканваш да израствам като мъдър човек, който разсъждава върху това какво трябва да прави. Помогни ми да отговоря на този призив и ми дай разбиране. Амин.

Не просто нормално

*Притчи на Давидовия син Соломон, Израилев цар, записани за да познае
някой мъдрост (1:1-2а)*

Основната дума за мъдрост в Притчи (еврейски *hokma*) означава да бъдеш морален, но отива отвъд това. Тя е свързана с вземане на правилен избор дори когато няма ясни морални закони, които да ти казват как да постъпиш. Някои решения изискват единствено знание (като какво лекарство да вземеш), а други съобразяване с правила (дали да прелюбодействаш или не). Но няма библейски стих, който да ти каже точно за кого да се ожениш, какво да работиш, дали да се преместиш или да останеш да живееш на същото място. Въпреки това погрешните решения могат да бъдат унищожителни. И не съществуват специални морални закони за слабостите на характера като дразнене, импулсивност, емоционална лабилност и липса на организация, макар че те също могат да навредят на живота ти.

Ако Бог ни беше дал стотомен наръчник с правила за всяка ситуация ние щяхме да разчитаме на книгата и на своята прилежност. Но когато видим какво действително представлява мъдростта ще бъдем предизвикани да гледаме към Исус за Когото е казано: „Откъде този има такава мъдрост?” (Марк 6:2)

Виждали ли сте човек, който е добър и морален, но изобщо не е мъдър?

Молитва: Господи, понякога се хваля с правилните си вярвания. Обичам да мисля, че зная истината, но дори когато това наистина е така аз все още не зная как да я използвам. Моля те, дай в живота ми това, което е необходимо, за да може мъдростта да расте и след това ми напомняй, че съм я получил от Теб. Амин.

Дисциплина

Притчи на Давидовия син Соломон, Израилев цар, записани за да познае някой мъдрост и поука (1:1-2а)

В началните стихове на книгата Притчи еврейската дума *hokma* е заобиколена от множество близки синоними, които хвърлят светлина върху значението на мъдростта. Еврейската дума *musar* (поука – в 1:2-3) означава обучение със значителна отчетност. Тя означава да се учиш под ръководството на наставник, който често се укорява открито. По този начин мъдростта идва посредством болката на лично противопоставяне от страна на приятели (27:5), като се учим от нечии грешки (26:11) или от страданието, което Бог допуска в живота ни (3:11-12). Всеки път когато автомобилът ви се поврежда и вие трябва да решите как да го поправите вие ставате по-„мъдър“ относно колите. Така е и с живота. Проуст пише, че мъдростта може да се открие само „след едно пътуване в пустинята, което никой няма да направи вместо нас и никой няма да ни го спести”.⁶

Да станеш мъдър означава да станеш дисциплиниран човек, който не се поддава на импулсите, а действа обмислено, разсъждава върху обстоятелствата и мисли трезво. Това означава да станеш устойчив човек, който понеже е понесъл множество удари е станал уравновесен и изобретателен. Така както един спортист става компетентен едва след усилен тренировка така и мъдростта се придобива трудно.

Можете ли да видите в живота си как мъдростта ви прави мъдри?

Молитва: Отче, децата се нуждаят от дисциплина въпреки че може да се бунтуват когато я получават. Едно недисциплинирано дете ще води нещастен живот. Просто ми, че не разпознавам трудните уроци и разочарованията в моя живот като твоята бащинска дисциплина. Нека всички те да научат на мъдрост. Амин.

⁶ Marcel Proust, *In Search of Lost Time*, vol. 2, *Within a Budding Grove*. C. K. S. Moncreiff and T. Kilmartin, trans. (London: Chatto and Windus, 1922), p. 513. Quoted in Jonathan Haidt, *The Happiness Hypothesis: Finding Modern Truth in Ancient Wisdom* (Cambridge, Mass.: Basic Books, 2006), p. 152.

Разбиране

За да познае някой мъдрост и поука, За да разбере благоразумни думи (Притчи 1:2)

Друг аспект на мъдростта е *прозрението* (еврейски *bina*). То означава способност да забеляваш различията и оттенъците там където другите могат да видят само едно размазано петно. Кати е в състояние да види малки, но значими различия в изпълнението на един балетист, които Тим не може да забележи, а той може да види фините различия в качеството на топката за бейзбол, които остават невидими за нея. Ние сме по-мъдри един от друг в областите на спорта и балета.

Библейската мъдрост обаче дава прозрения за начина, по който се живее ежедневния живот. Да бъдеш мъдър означава да разпознаваш множество възможности за действие там където другите могат да забележат само една или две. Мъдростта вижда различните страни на мотивите и характерите на хората вместо да слага всеки в бинарната категория на „добри“ и „лоши“ хора. Разбирането е също така способност да определиш разликата не просто между правилното и погрешното, но и между доброто, подобро и най-доброто. Християните откриват, че докато любовта на Христос в нашите сърца расте същото се случва и с „дълбоките прозрения“ (Филипяни 1:9). Неговата любов изцелява себепоглъщащото его и ни прави способни да забелязваме и да бъдем чувствителни към другите хора около нас.

Къде Бог ви е направил способни да виждате дребни разлики, които не сме забелязвали преди?

Молитва: Господи, нашият свят изглежда разделен между хора, които виждат всичко като бяло и черно и тези, които виждат всичко като сиво. Избави ме както от легализма така и от релативизма - нито едно от тях не е мъдро. Дай ми смирението и прозрението, които са нужни, за да имам мъдро сърце. Амин.

Благоразумие

За да приеме поука за мъдро постъпване, В правда, съдба и справедливост, За да се даде остроумие на простите, Знание и разсъждение на младежа (Притчи 1:3-4)

Еврейските думи *heskel* (благоразумно поведение) *ormah* (благоразумие) и *mezimta* (разсъдливост) означават да планираш и живееш стратегически. Точно както има морални хора, които не са мъдри съществуват и визионери, които виждат пътя, по който трябва да минат, но няма особена претстава за практическите стъпки, които ще превърнат тази цел в реалност. Да бъдеш мъдър означава да очакваш трудности без да падаш в капана нито на прекалената самоувереност нито да бъдеш парализиран от прекалена предпазливост. Тя означава не само да знаеш какво да правиш, но и кога да го направиш. Едно благословение на погрешното време може да има ефекта на проклетие (27:14). Докато разбирането е една форма на виждане в сърцата, благоразумието е форма на предвиждане, знание какво поведение ще доведе до определен резултат (22:3).

От една страна мъдростта е знание как да бъдеш „успешен“ в нещо. Но не трябва да бъркаме светската начетеност с богоугодна мъдрост както направиха Адам и Ева (Битие 3:6). Истинската мъдрост беше изявена в Исус, страдащия слуга (Исая 52:13), Чийто успех беше пълен, но не и такъв какъвто светската начетеност от Неговото време беше в състояние да схване.⁷

Помислете за време когато сте имали разбиране да знаете какво да направите, но не и благоразумието как да го осъществите. Какво научихте от това?

Молитва: Господи, искам да бъда успешен, но по много погрешни мотиви. Направи всичко необходимо – дори ако това означава да докараш в живота ми смиряващи разочарования – което да ме научат да се грижа повече за това да бъда верен отколкото да бъда успешен. Само тогава ще бъда свободен от гордостта и страха, които ми пречат да бъда истински успешен. Амин.

⁷ Kidner, *Proverbs*, p. 37.

Учене

„За да слуша мъдрият и да стане по-мъдър И за да достигне разумният здрави начала,” (1:5)

Така както можем да бъдем морални и въпреки това неразумни, възможно е и да имаме много знания и въпреки това да сме глупави. Един социолог може да знае много за емпиричните фактори, които способстват бедността. Но когато се опитва на практика да помогне на едно бедно семейство той може да направи живота им дори още по-лош. Така съществува знание без мъдрост. Но можем ли да имаме мъдрост без знание? Не. Необходимо да имате познания по даден предмет преди да ги приложите с дисциплината, разбирането и благоразумието на мъдростта. Притчите призовават човекът, който желае да бъде мъдър да напредва в знание. Еврейската дума *leqah* означава упорито учение.

За да бъдем мъдри ние трябва да разбираме човешката природа, как работят човешките взаимоотношения, страданието и смъртта и характера на Самия Бог. Мъдростта се свързва с опита, за да станем „компетентни относно житейските реалности”.⁸ Но освен всички останали неща, които трябва да изучаваме истинската мъдрост изисква дълбоко познаване на Писанията. Дори Исус основаваше всяко Свое действие на Библията, цитирайки Писанията, за да се изправи пред и да обясни смъртта Си (Матей 27:46; Псалм 22:1). Как можем да бъдем мъдри без да сме се потопили в Божието Слово?

Какви стъпки можете да предприемете, за да увеличите своето познаване на Библията? В какви други житейски области се нуждаете от допълнително четене?

Молитва: Господи, прекарвам прекалено малко време в изучаване и разсъждение върху Твоето Слово и нямам извинение за това. Ние винаги намираме време за нещата, които ценим. Затова се моля за Твоята прошка за това, че не обичам Словото Ти и Теб така, както Ти си ме обикнал. Учи ме на Твоята истина. Амин.

⁸ Пак там., стр. 310.

КАКВО Е ГЛУПОСТ?

Обратното на мъдростта

*„Глунави, до кога ще обичате глупостта? Присмивачите до кога ще се наслаждават на присмивките си, И безумните ще мразят знанието?“
(1:22)*

В книгата Притчи обратното на мъдростта се нарича глупост. На български думата “глупак” е обидна. Но в Притчи глупаците са хора до такава степен изгубили връзка с реалността, че вгорчават своя собствен живот и живота на хората около тях. Не можем да третираме тялото си както си искаме без това да доведе до определени последици. Не можем да се държим както си искаме с хората и да очакваме да имаме добри приятели и здрави семейства. Не можем да живеем егоистичен живот и да очакваме социалната тъкан на обществото да не бъде засегната. Глупаците обаче вършат всички тези неща и в следствие на това сеят вятър и жънат бури.

Както ще видим има множество форми на глупост. Но крайната форма на глупост е да направиш център на живота си нещо различно от Бога. Това винаги ще води до разочарования и провали. Исус описва „глупакът”, чийто дом е съграден на пясък вместо на здравата основа на думите и мъдростта на Христос (Матей 7:24-26). Глупаците не виждат границите втъкани в реалността – физически, психологически, рационални и духовни. Те стъпват встрани от тях и след това се чудят, че потъват.

Къде последно сте забелязвали – в своя живот или в нечий друг – горчивите плодове на глупостта?

Молитва: Господи, сърцето ми често иска да пренебрегне реалността, но това е глупаво. Реалността в този паднал свят е едновременно прекрасна и ужасна. Помогни ми да я виждам каквато е в действителност и ме научи да вървя мъдро през нея. Амин.

Присмивачът

„Глупави, до кога ще обичате глупостта? Присмивачите до кога ще се наслаждават на присмивките си, И безумните ще мразят знанието?“ (1:22)

В този стих се споменават три вида глупаци. *Присмивачът* (еврейски *lesim*) доказва, че не умствената способност, а отношението определя дали един човек ще стане мъдър или глупав.⁹ В центъра на характера на глупака стои голяма гордост, която не желае да се покорява на нищо (21:24). Неговата стратегия е да осмива всичко, действайки при това твърде самонадеяно и претенциозно. Присмивачите, макар да са глупаци, изглеждат за повечето хора светски мъдри и твърде знаещи.

Разбира се, има неща, които заслужават критика и дори сатира. Дори Бог се подиграва понякога. Въпреки това да „стоиш в събранието на присмивателите“ (Псалм 1:1) означава да превърнеш цинизма и подигравката в обичаен отговор на всичко. Честата подигравка ще те закорави и ще отрови взаимоотношенията ти. „Да виждаш всичко е същото както да не виждаш нищо“.¹⁰ Ние живеем в една постмодерна епоха, която насърчава деконструкцията и една епоха на Интернет, която прави подигравките и обидите лесни, а разумният разговор труден. Така ние трябва да се противопоставим на огромния културен натиск да станем подигравачи. Сравнете това с Исус: *„Няма да извика нито да се скара... Смазана тръстика няма да пречупи и замъждял фитил няма да угаси докато не изведе правосъдието към победа“* (Матей 12:19-20).

Кога сте били изкушавани да завъртите очи и да отпишете някого вместо да се занимавате с него?

Молитва: Господи, помогни ми да избягвам светските преки пътища да изглеждам мъдър – циничния въздух, вътрешната шега, знаците демонстриращи тъга колко глупави са всички. Нека да не презирам никого и да уважавам всекиго, дори когато ги поправам. Амин.

⁹ Виж Kidner's study of "The Scoffer," in *Proverbs* at pp. 41–42, and Waltke's study of "The Mocker," in *Book of Proverbs: Chapters 1–15*, p. 114.

¹⁰ C. S. Lewis, *The Abolition of Man* (New York: Collier Books, 1955), p. 81.

Наивникът

„Глунави, до кога ще обичате глупостта? Присмивачите до кога ще се наслаждават на присмивките си, И безумните ще мразят знанието?” (1:22)

Всеки вид глупак е загубил връзката с реалността, но всеки по различен начин. Следващият глупак в списъка е описан с еврейската дума *pethiy* - наивникът. Този вид глупост е наивност. „*Наивникът вярва на всичко*” (14:15). Тези хора много лесно са подвеждани и манипулирани. Подобно на деца те силно се впечатляват от забележителното и драматичното или пък се нуждаят твърде много от одобрението на другите и така се повличат по властни характери, които са готови да им го дадат. Те ще подкрепят водачи-диктатори, които им обещават мир и благоденствие. Те могат да са интелектуално мързеливи, нежелаещи да размишляват и да разсъждават сериозно върху проблемите. Те също така лесно се подвеждат по обещания да забогатееят по бързи и лесни начини (12:11).¹¹

Наивниците могат да се научат на разум (19:25), но могат и да “наследят глупост” (14:18) – достигайки до състоянието на пълни глупаци. Въпреки това трябва да внимаваме да не бъркаме доверчивостта и наивността с липса на задълбоченост. Веднъж пастирувах на цяла църква от простички хора, които обаче в никакъв случай не бяха наивни. Може да ни липсва задълбоченост, така както я разбира светът, и въпреки това да бъдем мъдри. И ти може да си задълбочен – добре материално, с добро положение, с образование – но въпреки това да си наивен.

Срещал ли си човек, който изглежда доста наивен, но се оказва, че не е такъв? Какви са знаците, които е давал за това?

Молитва: Господи-Боже, макар да виждам присмивателя в мен аз съм също така и наивник. Търся прекалено много одобрението на другите и съм интелектуално нетърпелив понеже не желая да премислям добре нещата. Често съм Те молил да ме избавиш от греховете ми. Сега, Господи, избави ме от моята глупост. Амин.

¹¹ Виж Waltke, *Book of Proverbs: Chapters 1–15*, p. 528.

Упоритият

„Глунави, до кога ще обичате глупостта? Присмивачите до кога ще се наслаждават на присмивките си, И безумните ще мразят знанието?“
(1:22)

Най-често използваната дума за глупак в Притчи е еврейската *kesiy*, упорит. Главната характеристика на *глупаците* е, че те са упорити, мъдри в собствените си очи и неспособни да се научат или да бъдат поправени.

Детският психолог Джером Кеган открива, че децата се раждат с един от три основни темперамента, които определят как те инстинктивно реагират на трудностите.¹² Някои отговарят с тревожност и отдръпване, някои с агресия и утвърждаващи действия, а някои с оптимизъм и опит да победят бивайки социални и сърдечни.¹³ Всяка от тях работи добре в определени ситуации. Но Кеган твърди, че ако родителите не се намесят, естественият темперамент на децата ще доминира и те няма да се научат да действат мъдро в ситуации, в които обичайният отговор не е удачен или дори е вреден. С други думи ние сме естествено упорити и лишени от мъдрост. Модерната култура настояват да оставим децата сами на себе си, но това, което усещаме като най-естествено може да бъде катастрофално (22:15). За да стане мъдър тревожният трябва да се научи да е смел, смелият да бъде предпазлив, а хроничният оптимист да обмисля нещата по-добре. Единствено в Исус ние виждаме Един, Който няма склонността да се налага ли отдръпва, но винаги реагира удачно на ситуацията със съвършена мъдрост (Йоан 11:23-25, 32-35).

В коя област сте най-упорити и най-малко отворени за нови идеи или критика?

Молитва: Отче, виждам как Исус е вървял през живота без да каже погрешна дума или да направи погрешна стъпка. Той знае добре кога да говори и кога да мълчи. Как искам да съм като Него! Моля Те, започни да пресъздаваш Неговата мъдрост в мен, чрез Своето Слово и Дух. Амин.

¹² Winifred Gallagher, “How We Become What We Are,” *The Atlantic*, September 1994, available at www.theatlantic.com/magazine/archive/1994/09/how-we-become-what-we-are/303534/.

¹³ Те могат да бъдат обобщени като (а) бягаш, (б) нападаш или (в) побеждаваш чрез дипломатия. Кеган твърди, че всеки от нас се ражда с темперамент, който прави едно от тези неща инстинктивно и по този начин ние сме склонни да го използваме в ситуации, в които то не е практично и дори може да е вредно.

Размирникът

„Човек нехранимайко, човек беззаконен, Е оня който ходи с извратени уста, Намигва с очите си, говори с нозете си, Дава знак с пръстите си; Който има извратено сърце, Непрестанно крои зло, сее раздори, Затова погубването му ще дойде внезапно; Изведнъж ще се съкруши, и то неоправимо.” (6:12-15)

Друг вид глупак е размирникът. Белегът на този човек е постоянният *конфликт* (6:14). Това е противоположното на миротвореца (Матей 5:9), градящия мостове, чийто внимателни, благодатни отговори (15:1) обезоръжават и премахват напрежението. Размирникът обаче ги подклажда. Това не е човек, който разваля някакъв лъжлив мир настоявайки за честност. Той е човек, който постоянно чувства необходимост да протестира и да се оплаква вместо да пренебрегне малката грешка или щета (19:11). Когато размирниците спорят те не представят често другата страна. Покварените им уста измамно пропускат някои факти, изговарят полуистини и внушения. Езикът на тялото им (намигане, даване на знаци) създава враждебна ситуация вместо да води до решение на проблема.

Размирниците казват на себе си и на другите, че те просто искат да „кажат истината на силните”. Но размирника ще бъде застигнат от нещастие (6:15). Докато минава времето става все по-ясно, че самите размирници са причината конфликта постоянно да ги следва. Те могат да бъдат напълно дискредитирани от някакво събитие, което нагледно показва какви са в действителност. Но крайната причина за падането им е, че „Господ мрази.. този, който сее раздори между братя” (6:16,19).

Ако сте участвал в серия от конфликти дали причината за това е, че имате характеристиките на размирник? Познавате ли някой размирник, на когото трябва да се противопоставите?

Молитва: Господи, благодаря ти за това предупреждение. Правилно е да казвам истината дори и на хора, които не я харесват. Но покажи ми дали говоря истината с любов или пък настоявам на нея излишно и грубо. Желая да бъда смел за истината, не размирник. Дай ми мъдрост да правя разлика между двете неща. Амин.

Мързеливецът

„Иди при мравката, о ленивецо, Размишлявай за постъпките ѝ и стани мъдър, - Която, макар че няма началник, Надзирател, или управител, Приготвя си храната лете, Събира яденето си в жетва. До кога ще спиш ленивецо? Кога ще станеш от съня си? Още малко спане, малко дрямка, Малко сгъване на ръце за сън, Така ще дойде сиромашия върху тебе, като разбойник, И немотия, като въоръжен мъж.” (6:6-11)

Друг вид глупак в Притчи е мързеливецът. Мъдрите хора сами се подканят към работа и се нуждаят единствено от вътрешна мотивация, а не от заплахи, за да свършат работата си (6:7). Освен това те не са импулсивни, а са способни да отлагат собствените си удоволствия (ст. 8). За разлика от тях мързеливецът постоянно си намира извинения, за кратки почивки (*малко...малко...малко*) и след това е изненадан когато бъде застигнат от *бедност* (ст. 10-11). „Той... лъже себе си чрез дребността на отстъпленията си. Така, с инчове и минути възможностите му се изплъзват.”¹⁴

В *Hillbilly Elegy* авторът ни разказва за Боб, който работи с него в една фабрика за керемиди заедно с приятелката си. Веднъж седмично Боб не отива на работа, постоянно закъснява и всеки ден си взема множество половинчасови почивки. Приятелката му не се явява всеки трети ден и никога не се обажда предварително. Когато след множество предупреждения те са уволнени Бог е бесен. Авторът убедително заключава, че в днешно време „твърде много хора са имунизирани срещу здрава работа” и че това, която някога се е считало за добра, разумна работа днес изглежда като прекалено висок стандарт.¹⁵ Резултатът е социално разложение както предричат Притчите. Съпоставете това с Исус, който казва: „Отец Ми работи досега затова и Аз работя” (Йоан 5:17).

Има ли някоя област в живота ви, която ви се „изплъзва” понеже пропускате да работите над нея?

Молитва: Господи, погрешно е да работя прекалено много воден от желанието за успех или заради одобрението на другите. Но еднакво погрешно и разрушително е и да бъде мързелив. Ето, както в много други области, аз се нуждая от Твоята помощ, за да намеря подходящия баланс. Помогни ми, Господи! Амин.

¹⁴ Kidner, *Proverbs*, p. 39.

¹⁵ J. D. Vance, *Hillbilly Elegy: A Memoir of a Family and Culture in Crisis* (New York: HarperCollins, 2016), pp. 6–7.

Човекът, който улавя сам себе си

„Защото техните нозе тичат към злото, И бързат да проливат кръв. Защото напразно се простира мрежа Пред очите на каква да било птица. И тия поставят засада против своята си кръв, Причакват собствения си живот. Такива са пътищата на всеки сребролюбец: Сребролюбието отнема живота на завладените от него.” (1:16-19)

Нито една птица не е толкова глупава, че да полети във видим капан (1:17). Но дори птиците са по-мъдри от тези, които смятат, че могат да се изкачат по стълбата стъпвайки на някой друг. Хората, които вредят на другите се лъжат понеже накрая ще се пролее собствената им кръв. Те *причакват...самите себе си* – нещо, което дори най-глупавото животно не би направило.

Новия завет казва същото – да спечелиш света за сметка някой друг означава да изгубиш собствената си душа (Матей 8:36). Как се случва това? Когато си груб към другите, ти отваряш собственото си сърце за жестокост и егоизъм. Тези апетити се изтръгват от твоя контрол и водят до лоши решения.¹⁶

Когато живееш, за да удовлетвориш не другите, а самия себе си ще се окажеш навеки незадоволен. Исус, най-мъдрият учител, ни казва, че трябва да изгубим живота си в служба на Бога и другите, за да го намерим (Матей 16:25).

Правили ли сте някога нещо егоистично, което е рikuширало обратно върху вас? Как тази случка илюстрира евангелския принцип: „Изгуби себе си, за да намериш себе си”?

Молитва: Господи, сърцето ми казва, че трябва да търся преди всичко собственото си щастие. Но тогава сърцето ми остава празно. Вместо да търся щастие аз ще търся Теб и ще кажа: „Да става каквото ще.” Само тогава накрая ще се окажа щастлив. Амин.

¹⁶ Kidner, *Proverbs*, p. 60.

Абсурдът

„Но отхвърлихте съвета ми, И не приехте изобличението ми, - То и аз ще се сменя на вашето бедствие, Ще се присмея, когато ви нападне страхът,” (1:25-26)

Когато нещастие то застигне глупакът Мъдростта се *сmee*. Жестоко ли е това? Не. Тук Мъдростта е представителна фигура и нейният смях не е жестокосърдечие, а начин да предаде „абсурдът да избираме глупостта”.¹⁷ Алберт Камю казва, че сърцата ни копнеят за неразделена любов, но една вселена без Бога ни дава само „съзнателна сигурност за смърт без надежда”.¹⁸ Хроничната липса на задоволеност Камю нарича „абсурдът”. Той вижда живота като една дълга черна комедия от неизлично, непроменимо търсене на неща от живота, които той не е в състояние да даде.

Камю смята, че няма Бог. Притчите знаят, че има, но са съгласни, че един живот живян без Бога носи празнота, понеже светските неща не са в състояние да задоволят най-дълбоките сърдечни копнежи. Никога няма да намерите в романтиката, парите и успеха задоволството, което единствено отношенията с Бога могат да дадат. Така живота в света без Бога наистина ще се усеща като празен и абсурден. *„Надеждата на праведните е радост, А очакването на нечестивите е напразно” (10:28).*

Изпитвате ли объркване и празнота, дори чувство на безсмислие? Има ли нещо в света, което не ви е донесло очакваното задоволство?

Молитва: Господи, старите книги и филми завършват като доброто побеждава злото, но днес те представят живота като мрачен и объркан, без щастлив край. И двете виждания за света са опростени и глупави. Ти ме уверяваш, че историята на моя живот ще съдържа красота и абсурд и ще завърши във вечността. Обнови днес тази увереност. Амин.

¹⁷ Пак там.

¹⁸ Albert Camus, “The Wind at Djemila,” in *Albert Camus*, ed. Harold Bloom, Bloom’s BioCritiques (Philadelphia: Chelsea House, 2003), p. 59.

Самодоволството

„Защото глупавите ще бъдат умъртвени от своето си отстъпване, И безумните ще бъдат погубени от своето си безгрижие, Но всеки, който ме слуша, ще живее в безопасност, И ще бъде спокоен без да се бои от зло.“ (1:32-33)

Както видяхме белега на глупака е, че е мъдър в собствените си очи. Това води до пагубното духовно състояние на надутото *самодоволство*. Няма нищо по-глупаво от това да мислиш, че контролираш живота когато той не е контролиран. Класически пример е притчата на Исус за богатия глупак (Лука 12”19-20). Без значение какъв вид живот смяташ, че си изградил за себе си загуба, болест, предателство и финансов провал се случват на всеки. Никаква степен на здраве, власт или планиране не могат да те направят неподвластен на тези неща.

Глупаците живеят в съня на метафизичната себедостатъчност. Те мислят, че са предвидили всичко и самодоволството води до провал. Обратното на самодоволството – липсата на спокойствие – не е решение. Можем да изгубим прекалената си самоувереност и все още да сме спокойни и без да се страхуваме ако помним, че имаме всемогъщ Господ на вселената като свой баща. Християните също трябва да напомнят на сърцата си, че ако Бог не е пощадил за нас Собствения Си Син със сигурност ще ни даде всичко друго (Римляни 8:32)?

Ако нещата с вас се вървят много добре ставате ли самодоволни? Ако не вървят добре ставате ли тревожни? Как можете да избегнете и двете неща?

Молитва: Господи, често съм тласкан напред и назад между мисълта, че държа всичко под контрол и чувството на паника, че всичко е извън контрол. Нито едно от двете не е вярно. Ти си в контрол и докато не намеря спокойствие в това аз ще бъде нещастен глупак. Амин.

Присмива се на присмивачите

*„Той се присмива на присмивачите, А на смирените дава благодат.”
(3:34)*

Присмивачът е „облечен в постоянна подигравка”.¹⁹ Неговият талант да обижда и да хвърля предизвикателни погледи се представя като интелектуално превъзходство. Зад маската на остроумие обаче стои една надута самоувереност в собственото му мнение и ум. Това е причината гордите *подигравачи* да са противопоставени на смирените.

Подигравачите имат голямо влияние сред наивните хора, между които те често се издигат като водачи. В настоящата ни културна атмосфера социално най-търсените хора са най-големите присмивачи и разобличители. Но няма нищо по-лошо от това да подражаваш на присмивател, който те прави неспособен да бъдеш лоялен към каквото и да било. Те не правят това с убедителни аргументи, а със знаци, заядливи коментари и вдигане на вежди.

Окончателната присъда на такива хора е смъртоносна и заслужена: *„Господ се присмива на присмивачите”* (3:34). Той *„се противи на горделивите, но на смирените дава благодат”* (1 Петър 5:5). Най-големият пример е, че Господ дойде на света не като горд подигравач, а както *„кротък и смирен по сърце”* (Матей 11:29).

Имате ли сред вашите приятели или хора, на които се възхищавате подигравачи? Привлечени ли сте към тях по някакъв начин поради тази тяхна характеристика?

Молитва: Господи, светът ни казва че хората с огромна самоувереност, които се самоизтъкват са уважавани, но това е само временно. Всъщност ние жънем това, което сме посели. Обичащите са обичани и подигравачите са подиграни. Помогни ми да запомня това през целия ден. Нужно ми е! Амин.

¹⁹ W. McKane цитирано пак там., стр. 114.

КАК СТАВАМЕ МЪДРИ?

Да разберем парадокса

„Ако призовеш благоразумието, И издигнеш гласа си към разума, Ако го потърсиш като сребро, И го подириш като скрити съкровища, Тогава ще разбереш страха от Господа, И ще намериш познанието за Бога Защото Господ дава мъдрост, из устата Му излизат знание и разум.“ (2:3-6)

В Притчи глави 2-4 има множество поучения за това как мъдростта се развива и расте в нас. В началото ние се изправяме пред един парадокс. Мъдростта е нещо, което трябва да търсим. Точно както Мъдростта вика към нас (1:20-21) така и ние трябва да викаме силно за мъдрост (2:3). Но след като 2:3-4 ни призовава да положим възможно най-големите усилия, описвайки я както търсене на скрито съкровище, ст. 6 ни казва, че най-голямата мъдрост е дар от Бога. Тази идея преминава през цялата Библия. Филипяни 2:12-13 ни призовават *„да изработваме спасението си със страх и трепет“*, но веднага добавя *„понеже Бог е Този, Който действа във вас и да желае това и да го изработвате според благомето Си намерение“*.

Самият парадокс е мъдър. Ако всичко беше оставено на нас бихме се трудили с едно постоянно безпокойство, което би ни пречупило. Но ако Бог действаше единствено без нас бихме изгубили всяко усещане на инициатива. Парадоксът ни дава достатъчен стимул и достатъчна увереност да търсим познаването на Бога през целия си живот.

Търсиш ли мъдростта така както би следвало? Ако да, търпелив ли си с Бога както трябва? Той ни дава мъдрост на Своето време.

Молитва: Господи, Ти ни даваш възможност да направим нещо и желание за това - така че когато успеем в него ние трябва да признаем, че всичко е от Теб. Въпреки това Ти изискваш най-големите ни усилия и в тях ние израстваме в подобие на Твоя Син, Исус. Колко Си мъдър, Боже Мой. Амин.

Бъди праведен

„За да ходиш ти в пътя на добрите, И да пазиш пътеките на праведните. Защото правдивите ще населят земята, И непорочните ще останат в нея, А нечестивите ще се отсекат от земята, И коварните ще се изкоренят от нея. ” (2:20-22)

Когато притчите говорят за *праведния* и за *нечестивия* ние мислим, че това означава „морален” и „неморален”. Това е само отчасти вярно. Еврейските думи за правда - *tzedeq* и *mishpat* – имат силен социален аспект. Брус Уолтке пише: „Праведните са готови сами да понесат вреда за добруването на общността, а неправедните са готови да нанесат вреда на общността заради лична облага.”²⁰

Праведният казва: „Голяма част от това, което притежавам принадлежи на хората около мен, понеже всичко идва от Бога и Той иска да обичам своя ближен.” Нечестивият казва: „Мога да правя каквото си поискам с моите притежания”. Сега преминете през Притчи четейки „праведен” и „нечестиви” с тази по-цялостна дефиниция наум и сякаш ще видите една съвсем нова книга. Тя ще ви подтикне към един наистина праведен живот – живот, който не е само личностно морален, но търси справедливостта и правдата на цялата общност. Той също така ще ви насочим към Този, Който *„не дойде да Му служат, а да служи и да даде живота си откуп а мнозина”* (Марк 10:45).

Как можем да се откажем от неща като пари и време заради доброто на общността, в която живеем?

Молитва: Господи, аз печеля парите си чрез способностите и възможностите, които идват от Теб. Помогни ми да виждам моите пари, време и социални връзки като дадени от Теб за доброто на хората около мен. Това ще е трудно понеже моята култура ме кара да мисля, че аз съм беден и не дължа нищо на никого. Не ме оставяй да смятам така. Амин.

²⁰ Waltke, *Book of Proverbs: Chapters 1–15*, p. 97.

Не разчитай на потеклото си

„Сине мой, ако грешните те прилъгват, Да се не съгласиш. Ако рекат: Ела с нас, Нека поставим засада за кръвопролитие. Нека причакаме без причина невинния, ... Сине мой, не ходи на пътя с тях, Въздържай ногата си от пътеката им, ” (1:10-11,15)

Тук родителите предупреждават своя син да не живее живот на насилник (1:8-19). Хората спадащи към средната класа ще помислят подобно предупреждение за ненужно за *техните* деца. Със сигурност една майка от южната част на Чикаго трябва да чуе това, но не и ние! Притчите обаче знаят, че всеки има потенциала да стане жесток. Когато някой човек застреля някого или заложил бомба неговите съседи често казват на интервюиращите: „Но той идва от толкова добро семейство.”

Библията никога не смята, че семейния произход е някаква гаранция срещу злото. Нито пък учи, че единствено бедните са склонни към насилие. Заможните също могат да „смилат главите на сиромасите” чрез законни, но жестоки икономически практики (Амос 2:6-7). Вашите деца от средната и висшата класа „може да се окажат изкушени да се присъединят към фирма, която печели от експлоатацията на работниците, от унищожение на природата или да успява за сметка на справедливостта и истината.”²¹ Не мислете, че един живот на злосторство може да бъде избегнат просто понеже идвате от „добро семейство”.

Има ли начини, по които може участвате в сделки, които ви носят печалба, но са жестоки спрямо някой друг?

Молитва: Господи, толкова себично е да смятаме, че *нашите* семейство и приятели никога няма да направят нещо *толкова* лошо. Те могат също както и аз. Помогни ни да изграждаме общност, която „ежедневно се назидава,” за да не се окажем „измамени от греха” (Евреи 3:13). Амин.

²¹ Van Leeuwen, “Book of Proverbs,” p. 38.

Трунай опит

„Превъзходната мъдрост възгласява по улиците, Издига гласа си по площадите, Вика по главните места на пазарите, При входовете на портите, Възвестява из града думите си:” (1:20-21)

Тук Мъдростта приканва хората да се научат от нея. Но тя не прави това от някаква недостъпна кула от слонова кост, а отвън, на *обществените места* в града. Мъдростта се получава единствено чрез опит. Без значение колко усърдно са учили дипломираните студенти по медицина, право или икономика те ще станат истински мъдри в своите области единствено когато се сблъскат с опита на реалния живот.

Притчи не е „вдъхновяваща” книга с твърдения, които веднага скачат от страниците на книгата към вас. Мъдростта не може да се предаде посредством серия от ТЕД лекции или срещи на ръководството. Тя е недостъпна за хората, които са твърде заети за нейните методи. Тя се получава първо чрез опит и след това посредством задълбочено, честно размишление върху този опит. Можем да я намерим само ако задаваме търсещи въпроси: Кога за последен път видях това нагледно в моя или в нечий друг живот? Къде имам нужда да практикувам това? Как ще се промени живота ми ако го направя? Какви погрешни мисли и отношения следват ако забравя това? Спомнете си колко често Исус, нашият учител, говори с притчи и отговаря на въпроси с други въпроси, опитвайки се да ни подтикне към размисъл и растеж в мъдрост (Матей 13:10; Лука 20:4; Йоан 16:29).

Случвало ли ви се е наскоро нещо, което е забележително добро или различно? Размишлявахте ли над него заедно с други хора, за да извлечете от него мъдрост?

Молитва: Господи Боже, зная твърде много неща от Библията, за които не се моля и на които не се покорявам в живота си. Избави ме и ми помогни. Пази ме да не стана просто слушател на Словото Ти, но не и негов изпълнител. Не ме оставяй да се заблуждавам (Яков 1:22). Амин.

Не отлагай

„Товага те ще призват, но аз няма да отговоря, Ревностно ще ме търсят, но няма да ме намерят. Понеже намразиха знанието, И не разбраха страха от Господа,” (1:28-29)

Понеже мъдростта не идва чрез придобиване на знание, а посредством дълъг опит и размишление, необходими са години, за да се прояви тя. Какво обаче се случва ако изведнъж се появи криза изискваща значителна пронициателност и себеконтрол? Ако не сте изработили трудните навици за придобиване на мъдрост – да се облягате на Христос когато всички останали утешения са изчезнали, да разпознавате кои избори са лоши, добри и най-добри – не можете изведнъж да ги придобиете за една нощ също както не можете да се подготвите за една нощ за Олимпийските игри.

Джон Нютон пише: „Божията благодат е нужна за създаване на правилен характер...когато се счупи китайска ваза или почине собственият ви син.”²² Това означава, че ако се учим на благодат и мъдрост в малките ежедневни разочарования ще бъдем готови за по-големите. В кризата ще копнеете за мъдрост, но няма да получите отговор. „Има една точка, отвъд която вече няма връщане. Когато бурята ни връхлети е твърде късно да търсим убежище. Времето на решение е отминало и то завинаги. Избирането на правилния момент е най-важното.”²³

Отделяте ли време, за да придобивате мъдрост? Започнете оценката си като първо отбележите колко време отделяте на изучаване на Библията и второ, на лична отчетност пред приятели-християни.

Молитва: Господи, зная, че няма да ми дадеш повече отколкото мога да понеса (1 Коринтяни 10:13). Но аз мога да пропусна да облека цялото всеоръжие, което Ти си ми дал (Ефесяни 6:10-18) и по този начин да се изложам на опасност. Дай ми да разбирам правилното време, трудно получаваната мъдрост. Готов съм да направя необходимото, за да я придобия. Амин.

²² John Newton, *The Works of the Rev. John Newton*, vol. 1 (Edinburgh: Banner of Truth, 1985), p. 585.

²³ Van Leeuwen, “Book of Proverbs,” p. 40.

Открий идолите си

„Уповавай на Господа от все сърце, И не се облягай на своя разум.“ (3:5)

Притчи 3 изброява три неща, които могат да служат като белези за мъдрия човек като едновременно с това са и средства, чрез които можем да растем в мъдрост. Първото от тях е *доверие в Господа*. Можеш да вярваш в Бога и въпреки това все още да уповаваш на нещо друго за истинско значение и щастие. По този начин то се превръща в твоя истински Бог. Ние крием от себе си как правим това и едва когато нещата не потръгнат добре, например нашата кариера или семейство, осъзнаваме, че това е много по-важно за нас отколкото Самият Господ.

Какво общо има това с мъдростта? Всичко. Съществуват силни емоции свързани с това, на което оказваме функционално доверие в сърцето си, без значение дали става дума за нашата кариера, богатство, брачен партньор, деца или някаква романтична връзка. Ще бъдете силно разтърсен, тревожен, гневен или унил ако нещо го заплаши. Те замъгляват преценките ви, объркват виждането ви за самия себе си и за света. Сърдечното идолопоклонство води до глупост в живота. Истинското лекарство за идолопоклонството е благата вест. Няма нужда да се оправдаваме чрез дела – чрез успех, романтика или постижения – ако сме свободно оправдани чрез вяра в Исус (Римляни 3:21-24).

Кои са кандидатите във вашия живот за алтернативни „богове“?

Молитва: Господи, когато израилтяните викаха към Теб за помощ Ти не отговаряше, но когато оставиха идолите си Ти започна да работиш в живота им (Съдии 10_10-18). Аз също тичам при Теб с молбите си без да желая да изкореня моите дълбоки, лъжливи богове. О, Господи, „помогни ми да намеря всичко в Теб“ и нищо друго. Амин.

Покори се на словото Му

„Уповавай на Господа от все сърце, И не се облягай на своя разум. Във всичките си пътища признавай Него, И Той ще оправя пътеките ти.“
(3:5-6)

Втория белег и средство на мъдростта е да се покорим на Бога *във всичките си пътища* – всяка област от живота – а не на *собственото си разбиране*. Нашата култура ни казва да покорим всичко на нашето разбиране, да поставяме под въпрос всичко, включително и Библията. Но всеки трябва да избере нещо, което да не поставя под въпрос. Съвременните хора не поставят под въпрос своето право и способност да поставят всичко под въпрос. По този начин всеки живее с вяра в някакъв краен авторитет. Книгата Притчи ни призовава да приемем за такъв авторитет Божието Слово, а не нашия разум или интуиция.

Библията може да ви води във всичките ви пътища дори когато не съществува конкретен стих свързан с дадената ситуация. Докато се потапяте в библейската история на личностния Бог, Който ни е създал и ни е спасил за общение със Себе Си, тя прави всяка част от живота ви – как харчите парите си, отнасяте се с хората, разпределяте времето си и виждате себе си – да изглеждат по-различно отколкото ако не вярвате в тази история. Тогава мъдростта расте докато вие ежедневно живеете формирани от библейската история и Божиите реалности.

Опитвате ли се да разберете основните теми на Библията и „голямата картина“ на историята вместо просто да търсите вдъхновение в отделни библейски стихове?

Молитва: Господи, желая не просто да изучавам Словото Ти като книга, а вътрешно да се храня с него докато то стане част от самия мен. Нека Твоето Слово „да се вселява богато“ в мен, така че Твоята мъдрост да води мен и близките ми (Колосяни 3:16). Извърши това заради Исус, въплътеното Слово. Амин.

Бъди готов да се учиш

„Не мисли себе си за мъдър; Бой се от Господа, и отклонявай се от зло; Това ще бъде здраве за тялото ти И влага за костите ти.” (3:7-8)

Третия знак и средство на мъдростта е готовността да се приема съвет. Глупаците са *мъдри в собствените си очи*. Някои не приемат никакви съвети. Други глупаци слушат само един вид съвети. Например, тийнейджърите не приемат съвети от по-възрастните и разчитат основно на такива от своите връсници. Мнозина от нас слушат единствено хора от собствената ни раса, класа или политически убеждения и никакви други.

Мъдрост е да виждаш нещата през колкото е възможно повече очи, през Божието Слово и през очите на своите приятели, на хора от различни раси, класи и политически убеждения, както и на своите критици. Мъдрите мъже и жени създават около себе си една общност от съветници – наставници, съветници, приятели и хора, от които те могат да получат „второ мнение”. Благовестието е най-добрият ресурс, чрез който можем да станем хора готови да се учат. То ни казва, че ние сме грешници, но въпреки това дълбоката увереност в Божията безусловна любов към нас прави възможно да се изправим пред недостатъците си без да бъдем отхвърлени.

Има ли човек или вид хора, които би трябвало да слушаме, но не сме направили опит за това?

Молитва: Господи, моето сърце не обича да бъде поправено и аз живея в общество, което ми казва да се доверявам само на собствените си вътрешни чувства. Всичко в и извън мен изглежда се противопоставя на опитите ми да стана човек, който се учи от Твоето Слово и живот. Дай ми съкрушен и смирен дух. Амин.

Бъди щедър

„Почитай Господа от имота си И от първаците на всичкия доход. Така ще се изпълнят житниците ти с изобилие, И линовете ти ще се преливат с ново вино.” (3:9-10)

Четвъртия белег и средство на мъдростта е щедростта. Неправилната любов към парите и увереността в тяхната сила ни заслепява и най-добрият начин да се освободим от властта им и като даваме голяма част от тях. *Първите плодове* на реколтата трябвало да се дават на Бога и на бедните макар да не било сигурно колко изобилна ще е действителната реколта.

Един фермер казал на своя пастир, че една от кравите му неочаквано родила две теленца „и когато ги продам ще даря цената от едното за църквата”. Няколко седмици по-късно човекът информирал пастира си: „Съжалявам да кажа това, но Господното теле умря.” За мнозина от нас винаги умира точно Господното теле. Ние не даваме за Господ по един планиран, посветен начин. Чакаме да видим дали ще имаме средствата да направим всичко, което ни се иска и след това даваме за Бога само от излишъка си. За разлика от това макар да беше безкрайно богат Исус даде не само излишъка, но цялото Си богатство и дори живота Си за нас (2 Коринтяни 8:9).²⁴

Можете ли да направите план да увеличите процента, който давате през следващите три години?

Молитва: Отче, помогни ми да мисля за начина, по който трябва да практикувам принципа на „първите плодове” от моето богатство. Помогни ми да давам съзнателно, а не импулсивно. Нека да давам жертвоготовно, а не демонстративно. Нека да го правя радостно, а не неохотно като помня как Исус даде не само притежанията Си, но и Своята кръв. Амин.

²⁴ Притчи 3:10 казват, че като цяло един щедър дух води до по-голямо изобилие. Някои хора виждат това както абсолютно обещание, че колкото повече пари дават толкова повече ще печелят. Но това означава да разберем погрешно характера на една притча, който показва как се случва живота в света в общи случаи. Дерек Киднър пише: „Ако той (ст. 10) беше нещо повече от обобщение (както смятали утешителите на Йов), ние не бихме почитали Бога колкото инвестирали в Него, чрез даровете си.” Но както ще видим утре неприятелите могат да донесат „по-голяма полза от изобилието”. Киднер, Притчи, 64.

Учи се от неприятностите си

„Сине мой, не презирай наказанието от Господа, И да ти не дотегва, когато Той те изобличава. Защото Господ изобличава оня, когото люби, Както и бащата сина, който му е мил.” (3:11-12)

Петия знак и средство на мъдростта е свързан с трудностите и неприятностите в живота ни. Често едно щедро сърце и живот могат да водят до растящ финансов просперитет (3:10). Но ст. 11-12 показват, че това по никакъв начин не е абсолютно правило. Светът е „пълнен със зло, тайни и проблеми отвъд човешкото разбиране и способност да ги промени.”²⁵ Белегът на мъдростта е да бъдем готови да страдаме. Ако не сте, просто не разбирате реалността на живота. Но страданието е също така и *дисциплина* за израстване в мъдрост. То може да ви приближи към Бога с по-голяма любов и сила или да ви отдалечи от Него чрез сърдечно закоравяване.

Като знаем, че страданието е неизбежно както и че то ще ни направи или по-мъдри или по-глупави какво трябва да правим? Трябва да приемаме страданията си като средство за духовен растеж и като част от плана на нашия любящ небесен Баща. Ако не можете да направите нищо друго винаги можете да прославите Бога като имате отношение на доверие към Него вместо да се огорчите. И най-добрият начин да направите това е да гледате на Бог Син, Който е пострадал безкрайно заради вас. Това ще ви помогне да Му се доверявате когато сами страдате.

Готови ли сте за неприятности? Защо или защо не?

Молитва: Господи, когато с мен не вървят добре последното нещо, което искам да направя е да се моля и да се доверявам. Въпреки това аз съм осъзнал, че ако само се обърна към Теб в молитва по време на бурните времена аз съм духовно по-силен, а не по-слаб заради него. Моля те, напомняй ми какво съм днес когато дойде следващата трудност! Амин.

²⁵ Van Leeuwen, “Book of Proverbs,” p. 50.

Върши правда

„Не въздържай доброто от ония, на които се дължи, Когато ти дава ръка да им го направиш. Не казвай на ближния си: Иди върни се пак, И ще ти дам утре, Когато имаш при себе си това, което му се пада.” (3:27-28)

Шестия белег и средство на мъдростта в Притчи 3 е загриженост за правдата. *Доброто*, което трябва да даваме на нашите ближни означава практическа помощ за някаква икономическа или физическа нужда. Забележително е, че текста добавя, че това не е просто въпрос на благотворителност, а нещо, което *дължим* на ближните си. Да не се грижим за тях когато са в нужда не означава просто липса на благотворителност – това е неправда.²⁶ Казано директно: Ако притежавате неща, които ближният ви няма споделяйте ги понеже той или тя имат право на дял от света, над който Бог ви е поставил за временен настойник.

Жан Калвин пише: „Не трябва да гледаме на това какво заслужават хората, а да гледаме на тях като на Божий образ...на когото дължим почит и любов...Вие ще кажете: „Той заслужава нещо много по-различно от мен”. Но какво заслужава Господ””²⁷ Ст. 28 отива дори по-далеч и ни казва да не се бавим да вършим добро. Притчата на Исус за добрият самарянин (Лука 10:27-36) определя нашия ближн като всеки човек в нужда когото срещаме.

Ако имате отношение към нуждите на своите ближни това ще ви направи мъдри. Правите ли го?

Молитва: Отче, аз живея в най-съперническите си общество съществувало някога и затова гледам на това, което хората „заслужават.” Нека да помня, че всеки човек, дори най-счупения и пълен със слабости, е безкрайно ценен за Теб. Нека да отида отвъд баналностите и истински да обичам ближния си посредством светските блага. Амин.

²⁶ За основание да разбираме стиха по този начин виж Waltke, *Book of Proverbs: Chapters 1–15*, pp. 266–67.

²⁷ John T. McNeill, ed., *Calvin: Institutes of the Christian Religion*, trans. Ford Lewis Battles, Library of Christian Classics, vol. 22 (Philadelphia: Westminster, 1960), p. 696.

Просто го направи

„Главното е мъдрост; затова придобивай мъдрост, И при всичко, що си придобил, придобивай разум. Въздигай я и тя ще те въздигне, Когато я прегърнеш, ще ти докара слава.” (4:7-8)

Притчи 4 е пълна с повтарящи се наставления да не „изоставяме” мъдростта. Посланието е ясно: Никога не се отказвай от преследването на мъдростта. Направи абсолютно всичко, за да я получиш, каквото и да ти струва това. Защо? Понеже струва още по-скъпо да не я намериш. Ако не го направиш ще вземаш решение след решение водещи от една трудност и отчаяние към друга.

Вече видяхме някои от нещата, които това включва: разбиране на това, което движи сърцето ти, потапяне в и покорство на Божието Слово, приятелство и отвореност за критика, търпеливо учене от трудностите и лично участие в истинско служение на другите хора, особено на тези, които са най-нуждаещи се. Тези неща трябва да се практикуват чрез размишление над дългия опит сред една общност от хора търсеци същата мъдрост. Те ще водят към познаване на Бога, познаване на себе си, познаване на човешкото сърце и неговите пътища и познаване на времената и сезоните. Вашите решения и избори ще станат по-мъдри. Можем да перифразираме ст. 7 по следния начин: „Ето как да намериш мъдростта: просто я вземи!” Мъдростта не идва при най-щастливите и интелигентни хора, а при тези, които са най-твърдо решени да я намерят.

Колко решени сте да намерите мъдрост – наситина?

Молитва: Господи, насочил съм сърцето си към мъдростта, но признавам, че духовните ми решения в миналото често не са издържали. Волята ми е слаба. За да ми помогнеш да търся мъдростта хвани сърцето ми чрез един жив образ на Исус, Който е насочил лицето Си към Ерусалим, за да умре за мен (Исая 50:7; Лука 9:31). Амин.

ОСНОВНИЯТА НА МЪДРОСТТА

За всеки

*„Към вас, човеци, викам, И гласът ми е към човешките чада. Вие, глупави, разберете благоразумие, И вие, безумни, придобивайте разумно сърце”
(8:4-5)*

Притчи 8 представя забележителна защита за оромното значение на богоугодната мъдрост. Истинската мъдрост вика към *всички* хора (ст. 4), дори към *глупавите* – тези, които са изключително наивни и неразбиращи (ст. 5). Никой не трябва да остане глупак завинаги.

Вероятно най-голямото насърчение в този пасаж лесно може да бъде пропуснато. Мъдростта буквално ни търси. Притчи 8 описва Мъдростта като действителна личност „така че собственото ни търсене, колкото и искрено да е то...е един отговор, а не несигурно приключение.”²⁸ Коя е тази личност? Новият Завет ни я открива като Самият Исус Христос, „*Божията сила и Божията мъдрост*” (1 Кор. 1:24). Гръцките философи вярвали, че зад вселената съществува един космически принцип, *Логосът*, който единствено образованите и културни хора можели да открият. Но евангелието според Йоан открива, че Логосът зад вселената е Исус – една космическа личност – Който може да бъде познат и обикнат. В края на краищата основният начин да станем мъдри и да имаме лични взаимоотношения с Него, да *насочим сърцата си* към Него. Всеки може да направи това без значение от своя статус и образование.

Как можеш да направиш отношенията си с Исус по-малко формални и по-лични?

Молитва: Господи, благодаря Ти, че си Бог на *всички* хора. Твоята мъдрост не е само за мистиците и философите. Тя е за всеки, който може да вярва в Исус Христос. „*Благодаря Ти,... че си укрил тези неща от мъдрите и учените, но си ги разкрил на младенците*” (Матей 11:25). Амин.

²⁸ Kidner, *Proverbs*, p. 77

Предпазителят

„Аз, мъдростта, обитавам с благоразумието, И издирвам знание на умни мисли. Страх от Господа е да се мрази злото. Аз мразя гордост и високоумие, Лош път и опаки уста.” (8:12-13)

Да бъдеш мъдър означава да притежаваш благоразумие и проникателност, които носят успех (ст. 12). Но следващия ст. 13 говори за омраза към гордостта и високоумието. Не е възможно да разделим ст. 12 от ст. 13. Защо? Дейвид Хюбърт отбелязва, че високоумието и самонадеяността са грехове, на които „проницателните и умни хора са особено податливи.”²⁹ Без преклонение и учудване – страх пред Бога – успехът може и обикновено води до едно усещане за превъзходство и високомерие. Тогава започва спиралата. Гордостта те води към глупост, като прекалена увереност в собствената ти интуиция, което в края на краищата води до лоши решения и падане.

Моралният характер на успеха е подобен на предпазителя за пистолета – той ни предпазва да не се застреляме сами с него. „Истинската мъдрост е хитра и изобретателна,” пише Киднър, и това е причината единствено „вкоренените в страха от Господа да се освободят от капаните на светската мъдрост.”³⁰ Не пропускайте факта, че думата *мразя* е използвана два пъти, и втория път тя е изговорена от Мъдростта. „Това, което е отвратително за благочестието е отвратително и за мъдростта: не съществува конфликт на интереси.”³¹

Ако имате някакъв успех приписвате ли си тайно заслугите за него? Виждате ли го като дар от Бога какъвто в действителност е?

Молитва: Господи, сърцето ми се бои, че ако съм благ вместо груб, няма да бъда успешен. Но аз виждам какво казва Твоята Мъдрост, че смирената доброта в края на краищата е по-практична понеже върви по същия път, по който ходеше и Исус, Който триумфира чрез служение и любов. Амин.

²⁹ Цит от Waltke, *Book of Proverbs: Chapters 1–15*, p. 401.

³⁰ Kidner, *Proverbs*, p. 77.

³¹ Пак там.

Странични продукти

„У мене е съветът и здравомислието; Аз съм разум; у мене е силата... Чрез мене князете началствуват, Тож се и големците и всичките земни съдии... Богатството и славата са с мене; Да! трайният имот и правдата. Плодовете ми са по-добри от злато, даже от най-чисто злато, И приходът от мене от избрано сребро.” (8:14, 16, 18-19).

Всичко, което носи успех – доброто планиране (*съвет*), стратегическото изпълнение (*здрав разум*) и смелостта да го осъществи (*сила*) - принадлежат на мъдростта (ст. 14). Всички успехи, които не са просто късмет се коренят в качествата на мъдростта.³²

Мъдрите са практични. Въпреки това мъдростта вижда успеха единствено като страничен продукт - не като основна цел. Мъдростта носи *траен имот* – една еврейска дума, която означава вътрешно изобилие на радост и благоволение от Бога, които са по-добри от златото (ст. 19). Може би ще е най-добре да кажем, че истинската мъдрост клони към изобилие, но просперитетът никога не е крайната цел на мъдрия. Мъдрите правят нещата не понеже те носят задоволство или понеже работят, а понеже са редни и изразяват любов към Бога и Неговото творение. Успехът може да дойде, а може и да не дойде – но не това е въпросът. Ако гледате на успеха като на един възможен страничен продукт, не като главната цел на мъдростта, тогава наистина сте мъдър. Дори ако „ръцете ти преливат от злато” все пак „това злато няма да има власт над теб”.³³

Склонни ли сте или да се фокусирате прекалено върху резултатите и практическия успех или да бъдете твърде незаинтересован от него?

Молитва: Господи, моля се за моята общност, страна и общество. Без Твоята мъдрост не би съществувал обществен ред и дори тези, които не Те признават са зависими от него. Дай ни мъдри водачи, а не глупаци. Дай ни мир, за да можем с радост да служим на Теб и на ближните си „с богоугодно мълчание”³⁴. Амин.

³² Това е причината да казваме, че всеки граждански ред (ст. 16) или икономика (ст. 18) съдържа поне някакви елементи на мъдрост. Тя е „незаменима...за гражданския и социалния ред”. Van Leeuwen, “Book of Proverbs,” p. 91.

³³ J. R. R. Tolkien, *The Fellowship of the Ring* (1954; repr., New York: Houghton Mifflin, 2004), p. 468.

³⁴ Thomas Cranmer, “Collect for the Fifth Sunday After Trinity” in Paul F. M. Zahl and C. Frederick Barbee, *The Collects of Thomas Cranmer* (Grand Rapids, Mich.: Wm. B. Eerdmans, 2006), p. 78.

Основи

„Когато приготвяваше небето, аз бях там; Когато разпростираше свод над лицето на бездната. Когато налагаше закона Си на морето, щото водите да не престъпват повелението Му, Когато нареждаше основите на земята” (8:27-29).

Мъдростта е била с Бога когато Той е полагал *основите* на света. Новият завет ни учи, че агента на творението е бил Исус, вечното Слово и мъдрост на Бога (Йоан 1:1-14; Евреи 1:1-4).

Понеже Библията е Словото на нашия Творец тя е нашето духовно „указател на собственика”. Това, което тя заповядва са именно нещата, които ние сме създадени да вършим. Така богоугодната мъдрост идва от връзката с Бога не просто като Божествено битие, а като наш Творец. Но ако Божията мъдрост е Исус тогава ние също трябва да разберем благовестието, за да можем да сме мъдри (1 Коринтяни 1:24). Логиката на благовестието – че вие сте едновременно незаслужаващ грешник и въпреки това безусловно обичано Божие дете – носи една уникална комбинация на смирение и увереност, която ви прави мъдри така както нищо друго не би могло. Така библейската мъдрост ни връща при самите *устои на земята*. Единствената мъдрост, която работи в ежедневиия живот е същата мъдрост, която е създала и ще изкупи света.

Как мисълта, че библията е вашия „указател на собственика” ви помага да я разберете и използвате по-добре в ежедневиия си живот?

Молитва: Господ, объркан съм от двойното изискване на Притчи едновременно да не бъда „мъдър в собствените си очи” и да посрещна живота с увереност и решителност. Как да направя и двете неща? Но благовестието е отговорът. Аз съм един обикнат провал, един праведен–в-Него-грешник. Това наистина е началото на мъдростта. Амин.

Радостта от мъдростта

„Тогава аз бях при Него, като майсторски работник, И всеки ден се наслаждавах, Веселях се винаги пред Него. Веселях се на обитаемата Му земя; И наслаждението ми бе с човешки чада.” (8:30-31)

Отец и Сина се наслаждават на света, който са направили за нас. Ние виждаме красотата в нещата когато те се съотнасят правилно едно спрямо друго.³⁵ Така една арка за нас е по-красива от скалисто поле и любовта е по-хубава от омразата. Колкото повече разбираме как частите на едно музикално произведение, или на едно цвете, са свързани помежду си толкова повече се наслаждаваме на музиката или на цветето, не заради това, което те могат да направят за нас, а заради това, което са сами по себе си, като част от Божието творение. По своята същност мъдростта е свързана с разбирането и изграждането на правилни взаимоотношения и в *радостта* от тях.³⁶

Бог ни е създал просто заради радостта и любовта от това, което прави. Той не ни обича инструментално – заради това, което може да получи от нас – а заради самите нас. Затова най-голямата мъдрост е да обичаме Бога заради Самия Него и да ценим хората не просто заради това, което можем да получим от тях, а като творения, които отразяват образа на своя Творец (Битие 1:26).

Следващия път когато не получите отговор на молитвата си запитайте се: Дали обичате Бога заради Него Самия или заради нещата, които Той може да ви даде?

Молитва: Господи, озадачен съм от учението, че сърцето на мъдростта е радостта и насладата в нещата заради самите тях. Моят съвременен живот ме държи твърде зает, за да спра и да се замисля за „делата на ръцете Ти”

³⁵ Виж Jonathan Edwards, “Beauty of the World” and “Images of Divine Things,” in *A Jonathan Edwards Reader*, ed. John E. Smith, Harry S. Stout, and Kenneth P. Minkema (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1995), pp. 14–21. Теорията на Едуардс за красотата е, че тя се състои най-вече в осъзаване на взаимоотношенията, които съществуват между нещата. Той вярва, че причината за това е понеже творението е основано не на някаква безлична Божествена сила, а на триединен Бог, Който се състои от интимни взаимоотношения. Понеже в творенето участва повече от една Божествена личност - в отношения докато творението се появява – ние копнеем за и се наслаждаваме на взаимоотношенията. Виж още Belden C. Lane, “Jonathan Edwards on Beauty, Desire, and the Sensory World,” *Theological Studies* 65 (2004): 44–72.

³⁶ Оливър О.Донован пише: “Мъдростта е интелектуалната оценка на реда в нещата, която открива как всяко нещо се намира във връзка с другите неща...” “Насладата” е чувственото внимание към нещо просто заради това, което то е и заради факта, че то е.” Цитирано в Van Leeuwen, “Book of Proverbs,” p. 99.

докато това избликне в хваление към моя Творец и Изкупител. Дай ми да намеря време за красотата. Амин.

Празненството на мъдростта

„Изпрати слугите си, Вика по високите места на града: Който е прост, нека се отбие тук. И на безумните казва: Елате, яжте от хляба ми, И пийте от виното, което смесих, Оставете глупостта и живеете, И ходете по пътя на разума, ” (9:3-6)

Госпожа Мъдрост ни кани да намерим пътя към *къщата* ѝ където ни очаква празненство. Чудесната гощавка представя желанията и апетитите на сърцата ни. „След време ние растем в мъдрост или глупост според любовите и посвещенията, които ни движат³⁷”. Не можем да се преборим с работохолизма ако обичаме прекомерно парите и положението. Не можем да се преборим с горчивината и обидата ако обичаме прекомерно своята репутация. Това не е въпрос единствено на сила на волята, а на пренареждане на нашите желания, които носи мъдростта.

Пътят на мъдростта не е път на бързи решения на проблемите и на драматични обрати. Това е път на дълго обучение и дисциплина. Но обучавайте сърцето, не само умът и волята. Не вярвайте просто в Божията доброта – потапяйте се в нея посредством хваление и молитва. Християните знаят, че най-големият пир за душата ще бъде сватбата на Агнето (Откровение 19:6-9) където Исус, Господарят на празника, ще ни задоволи напълно, давайки ни „най-доброто вино” на своята спасителна любов (Йоан 2:1-11). Дори предвкушването, което опитваме сега ще изцели нашето безпокойство и по този начин ще ни направи мъдри. „Сионският хълм крие хиляди радости дори преди да достигнем небесните пасбища и да ходим по златните улици³⁸”.

Включва ли молитвеният ви живот достатъчно хваление и вкушване на Исус или е основно време, в което искаме неща?

Молитва: Отче, взимал съм много погрешни решения. Когато гледам обратно към тях осъзнавам, че те не са били толкова липса на знание как да постъпя колкото на празно сърце. Изливай Своята любов в сърцето ми чрез Светия Дух (Римляни 5:5). Амин.

³⁷ Пак там, 104.

³⁸ Isaac Watts, “The Hill of Zion” (hymn), 1707.

Напредъкът на мъдростта

„Който поправя присмивателя навлича на себе си срам; И който изобличава нечестивия лъже на себе си петно. Не изобличавай присмивателя, да не би да те намрази. Изобличавай мъдрия и той ще те обикне. Давай наставление на мъдрия и той ще стане по-мъдър; Учи праведния и ще стане по-учен.” (9:7-9)

Животът ни смърря посредством острите сблъсъци в изпитанията или трудностите, които ни показват нашите слабости или глупости. Приятелите ни помагат да растем чрез подкрепящата любов на поправката. Това са две версии на основния начин, по който мъдростта ни учи.

Колкото повече напредвате по пътя на глупостта толкова повече виждате всички събития като подкрепящи това, което винаги и без това сте вярвали. И когато нещата тръгнат на зло обвинявате другите и обстоятелствата за проблемите си. Това закоравява сърцето вместо да го смекчава и ви прави по-малко готов да приемате съвет. *Давай наставление на мъдрия и той ще стане по-мъдър*, но опитай се да кажеш нещо на присмивача и това ще го направи още по-лош отколкото е бил преди да опиташ. В Новия завет Исус изложи точно този принцип. *„Който има на него ще се даде”* (Матей 13:12-16). Колкото повече мъдрост имате толкова повече ще получавате, по който и житейски път да тръгнете. Колкото по-малко мъдрост имате толкова по-малко ще учите от всичко. Затова учете се от грешките и от критиката – на всяка цена.

Кога беше последния път когато позволихте на някой или нещо да промени мнението ви относно нещо съществено?

Молитва: Господи, когато нещата тръгнат на зло – или когато аз постъпвам зло – помогни ми да се откажа от всяка своя защита и себеправедност. Това са оръжията на глупаците. Нека като един войник да Ти кажа: „Нямам извинение!” и да науча каквото трябва да науча. Помогни ми да започна с това, което се случи вчера. Амин.

Общението на мъдростта

„Ако станеш мъдър, ще бъдеш мъдър за себе си; И ако се присмееш, ти сам ще понасяш.“ (9:12)

Древната мъдрост учи, е ще просперираш като човек единствено ако поставяш нуждите на своето семейство и общност над собствените си интереси. Съвременната ни култура отхвърля това напълно. Казва ни се да бъдем „верни на себе си“, да решаваме какви искаме да бъдем и след това да очакваме нашето семейство и общество да признаят и зачитат това независимо от отражението, което той носи на взаимоотношенията. Днес ние жертваме доброто на групата заради абсолютната свобода на индивида. Резултатът е все по-голям брой хора, които се чувстват откъснати и самотни.

Присмивачите се подиграват с ценностите и вярванията на всяка общност. По този начин присмивачът няма истински приятели и в края на краищата се чувства *сам*. Християните не абсолютизират нито волята на индивида нито тази на общността, а волята на Бога. Когато повярваме в благата вест бариерите на гордостта, които ни разделят падат (Ефесяни 2:14-16) и самотните са приети в едно ново семейство (Псалм 68:6; Йоан 1:12-13). Спасението води към повече и по-дълбоки взаимоотношения, а грехът тласка към самота.

Растат ли в количество и качество добрите ви взаимоотношения или оставяте бизнеса и движението в съвременния свят да диктуват нещата?

Молитва: Господи, прославям те заради това, че си ме направил част от нов народ и семейство. Не е лесно да бъда отворен или да отделя време за изграждане на взаимоотношения. Но аз трябва да направя това първо, за да прославя Теб, Отче мой и второ, за да не бъда никога сам. Амин.

Глупостта може само да краде

„Седи при вратата на къщата си, На стол по високите места на града, И кани ония, които минават, Които вървят право в пътя си, като им казва: Който е прост, нека се отбие тук; А колкото за безумния, нему казва: Крадените води са сладки, И хляб, който се яде скришом, е вкусен!” (9:14-17)

Подобно на Мъдростта, г-жа Глупост също храни домът си, но нейната храна е *крадена*. „Глупостта и греха винаги паразитират върху доброто, което Бог е създал чрез Мъдростта. Глупостта взема добрите неща и унищожава тяхното добро откъсвайки ги от удачното им място и същността на нещата....Глупостта не съгражда домът си – тя го краде”³⁹.

Мнозина пълнолетни хора са нерелигиозни и релативисти. Те твърдят, че всеки човек има правото да определя собствените си морални ценности и никой не трябва да му казва как да живее. Въпреки това те имат дълбоки морални убеждения срещу расизма и сексизма, за които твърдят, че са валидни за всеки.⁴⁰ Подобни морални абсолюти са откраднати – те нямат смисъл ако не съществува Бог и целият морал е културно релативен. В пиршеството на Мъдростта намираме цялото добро, което хората желаят – смисъл, задоволство, свобода, идентичност и надежда. Но тези неща не са крадени. Те произлизат естествено от едно общение с Господа.

Имате ли приятели с релативистки светоглед, които крадат морални абсолюти? Как можете да говорите с тях за това?

Молитва: Господи, имам много приятели, които не вярват в Бога, но силно вярват в човешките права и във важността от премахване на потисничеството. Те не разбират, че тези „стоки” са откраднати. Помогни ми да намеря начини да им обясня това без да ги обиждам ненужно. Отвори сърцата им за тяхната нужда от теб. Амин.

³⁹ Van Leeuwen, “Book of Proverbs,” p. 104.

⁴⁰ Christian Smith, *Lost in Transition: The Dark Side of Emerging Adulthood* (Oxford, UK: Oxford University Press, 2011).

Ходещи мъртъвци

„Крадените води са сладки, И хляб, който се яде скришом, е вкусен, Но той не знае, че мъртвите са там, И че гостите ѝ са в дълбочините на ада.” (9:17-18)

Книгата „Притчи” ни казва, че правдата носи живот, а нечестието води към смърт. Това може да бъде вярно съвсем буквално. Множество от поведението в Притчи - брак, работа, благоразумие, себеконтрол – са свързани с по-дълъг живот. *„Слушай, сине мой, и приеми думите ми, И годините на живота ти ще се умножат” (4:10)*. Въпреки това обичайно „живот” и „смърт” се отнасят не за продължителността, а за качеството на живота.⁴¹ Понякога да „живееш” означава да притежаваш любящи взаимоотношения. (15:27) или психологическо състояние изразявано чрез израза „сърдечен мир” (14:30). А понякога то означава духовен живот, който се изразява във взаимоотношения с Бога (21:21).

По този начин да пропуснеш добрият живот означава да влезеш в земята на смъртта още преди физическият ти живот да е приключил. Да живееш живот отделен от Бога, в растяща духовна слепота, слабост и закоравялост означава да се превърнеш в духовен труп. Гостите на Глупостта живеят в *„дълбините на ада”*. Затова трябва да избереш живота (Второзаконие 30:19).

Схванал ли си истински, че притежаването на библейска мъдрост е въпрос на живот и смърт?

Молитва: Отче, преди да поставя вярата си в Исус Христос аз бях външно жив, но вътрешно мъртъв в греха (Ефесяни 2:1). Сега, макар физически да отслабвам, вътрешно аз ставам все по-жив (2 Коринтяни 4:16). Трябва да си напомням какво са истинският живот и истинската смърт, особено когато се изправям пред неизбежните предизвикателства на болест, нараняване и напредваща възраст. Амин.

⁴¹ See Derek Kidner, “Subject Study: Life and Death,” in *Proverbs*, pp. 53–56.

ПОЗНАВАНЕТО НА БОГА

Страхът от Господа

Богоцентрични

„Страх от Господа е начало на мъдростта; Но безумните презират мъдростта и поуката.” (1:7)

Страхът от Господа е началото на мъдростта по начина, по който азбуката е началото на четенето. Без него няма въобще никаква мъдрост. Но какво е той? Съществува страх, който е просто ужас от наказание (Исус Навин 2:14). Съществува също и прехласване по някого (Исус Навин 4:24), което води до страх да не направиш нещо, с което да го наскърбиш или опозориш. В този втори смисъл ние трябва да разбираме истинския „страх от Господа”, понеже той нараства колкото повече Му се възхищаваме и с преклонение Го хвалим (1 Летописи 16:25).

Има само два начина да мислим за живота. Можете да „оставите Господ да бъде вашият страх” (Исая 8:13) – да бъде центъра на животът ви – или нещо друго да заеме Неговото място. Или Божието Слово ще бъде крайният арбитър за истината или нещо друго ще изпълнява тази функция (общественото мнение, собствените ви чувства или човешката наука). Или Бог и вашите взаимоотношения с Него ще бъдат това, което цените най-много – и всяко друго нещо ще бъде оценявано в светлината на това – или отношенията ви с нещо друго (като парите) ще определят реалността.

Следват ли мъдростта на света, т.е. намирате ли смисъл в света и в самия себе си отделен от Бога или Неговото Слово? Или напълно я отхвърляте?

Молитва: Господи, искам да Те направя „мой страх” вместо да бъда едновременно уплашен и привлечен от нещата в този свят, който не може да запали светило за Твоята слава и сила. Бъди жива, светла реалност за сърцето ми. Амин.

Да отговорим на благодатта

„Страх от Господа е начало на мъдростта; Но безумните презират мъдростта и поуката.” (1:7)

За наша изненада колкото повече расте *страхът от Господа* толкова повече благодат и прошка получаваме (Пс. 42:2-3, 130:4). Но това е ключът към Притчи. Всеки съвет свързан с ежедневиия живот предполага съществуването на един свят Бог, Който въпреки всичко изкупва благодатно. Един Бог, Който приема единствено най-моралните хора би предизвикал робски страх от наказание. Един Бог, Който просто приема всеки би възбудил толи чувства. Единствено вярата, че ние сме изгубени, но благодатно спасени грешници създава една радостна, но в същото време и изпълнена с преклонение увереност за Неговата спасителна любов.

Това е началото на мъдростта, нейното предварително изискване. Дълбоката утеха на Неговата благодат изцелява сърцето от арогантност, наранени чувства, ревност, самосъжаление, тревожност и страх от бъдещето - всички форми на себепоглъщане, които са в корена на лошите решения и характер. Този страх е от Господа, Яхве, името на Бога открито на Мойсей в горящия храст. По този начин мъдростта не произлиза от някой бог изобщо, а от вярата в библейския Бог, Който ни е извел от робство чрез Своята сила и благодат, чрез един по-велик Мойсей, Който е Исус Христос (Евреи 3:1-6).

Можете ли да си представите как неверието в Божията благодат може да леже в корена на много от вашите проблеми?

Молитва: Господи, Ти си открил Своята блестяща, безкрайна красота и слава на Мойсей в един обикновен пустинен храст. Сега, в лицето на Исус, започни да възпроизвеждаш Своя свят характер в мен както позволиш на сърцето ми да пламти с един свят страх от Теб, мой любящи Боже. Амин.

Дълбоки промени

„Страх от Господа е начало на мъдростта; Но безумните презират мъдростта и поуката.” (1:7)

Вярата в Исус ни води от ужас от наказани към богоугодния страх, който е „начало на мъдростта”. В Исус ние вече не се страхуваме от наказание (Римляни 8:1, 15). Но мъдростта изисква истинска омраза към злотворството, а не просто пресметливото му избягване продиктувано от личен интерес. Ужасът от наказание ни прави единствено още по-погълнати от самите себе си – страхуващи се да не бъдем наранени.⁴² Истинският „страх от Господа” Му служи от радост и огромна благодарност за това, Кой е Той. „Дори ако нямаше ад”, този вид любящ страх „все още би треперел от това да не Го оскърби”.⁴³

Разликата между робския, воден от личен интерес страх и истинският страх от Господа е разликата между моралиста и истинския християнин. Не може да живеем мъдро без взаимоотношения с Този, на Когото се покланяме от любов заради това, което Той е. Единствено осъзнаването на жертвената любов на Исус към нас ни смирява и в същото време ни наставя в радостния страх от Господа.⁴⁴

⁴² Джон Мъри посочва, че: ”Страхът от Господа, който е душата на благочестието не се състои...в ужаса от Божия гняв...Ужасът от присъдата сам по себе си никога не може да произведе в нас любов към Бога или омраза към греха....Дори изливането на самия гняв...единствено подтиква към по-голяма любов към греха и вражда срещу Бога. Наказанието само по себе си не притежава възстановяваща или променяща сила. Страхът от Бога, от който се състои праведността е страх, който води до преклонение и любов. Това е страх, който носи възхищение, почит, преклонение и поклонение.” J. Murray, *Principles of Conduct* (Grand Rapids, Mich.: Wm. B. Eerdmans, 1957), pp. 236–37.

⁴³ Цитатът е от Жан Калвин, който в *Институтите* 1.2.2 пише: „Този ум се въздържа да съгрешава не единствено поради ужаса от наказание, а понеже обича и почита Бога като Баща и му се покланя и го възвишава като Господ.” Виж J. T. McNeill, ed., *Calvin: Institutes of the Christian Religion*, trans. Ford Lewis Battles, Library of Christian Classics, vol. 20 (Philadelphia: Westminster, 1960), p. 43.

⁴⁴ Двата аспекта от страха към Господа могат да бъдат видени на места където те са третиращи като синоними. В Псалм 19 „страхът от Господа” е синоним на закона, заповедите, наредбите и постановленията на Господа (1:7-9). По този начин страхът от Господа означава да се разпознава Бога както авторитетен законодател. Това означава да кажем: „Не моята воля да бъде, но Твоята”. Във Второзаконие страхът и любовта към Бога често са използвани като взаимозаменяеми, за да изразят мотивите, които водят до нашето покорство (Второзаконие 5:29; 6:2,5; 10:12). По този начин страхът от Господа е покорство водено от любов към Бога за това Кой е Той в Самия Себе Си. Виж Waltke, *Book of Proverbs: Chapters 1–15*, pp. 100–101 on “The Fear of the Lord.”

Бягат ли от греха просто понеже мразите последствията от него? Или се отдръпват понеже мразите самия грях защото той оскърбява и натъжава Бога?

Молитва: Господи, *„дай ми нераздвоено сърце, за да се боя от името Ти”* (Псалм 86:11). Да – когато върша погрешни неща те рикущират обратно към мен и аз мразя това. Но направи Себе Си толкова реален за мен, че да копнея да върша правда и да бъда свят заради Теб Самия, просто, за да Ти доставям радост. Тогава ще се боя истински от Теб и ще ходя в мъдрост. Амин.

Да си почиваме в Бога

„Страхът от Господа спомага към живот; Който го има ще си ляга наситен и не ще срещне зло.“ (19:23)

Хората, които се боят от Бога, откриват, че Той задоволява нуждите им и са спокойни. Втората фраза на стиха буквално казва, че те „прекарват ноща” спокойни, което означава, че Бог е пристанище за тласканите от бури.

Как е възможно да живеем живот недокосван от проблемите? Това не означава, че няма да имаме проблеми, а че те няма да отнемат нашия мир. Трудностите могат да ти отнемат всичко освен Бога. Следователно, ако Бог е за теб една голяма сигурност, дълбока увереност и по-силна надежда от всичко друго в света ти няма да се боиш от трудностите. Да зависиш от Бога във време на трудности е духовно умение, което може да се научи единствено в трудности. Проблемите отнемат земния комфорт и след това, чрез молитва и размишление върху Словото, ние сме водени по-близо до Бога, за да получим утехата, която само Той може да ни даде. Процесът е дълъг и често болезнен, но резултатът е една духовна устойчивост, която никаква трудност не може да отнеме. Исус я обещава на всички Свои ученици (Матей 11:28-30).

Помислете за последния път когато сте преминавал през особено труден период. Дали той усили или отслаби близостта ви с Бога? Повече или по-малко подготвен си за трудностите?

Молитва: Господи, св. Августин казва, че сърцата ни са неспокойни докато не намерят в Тебе покой. Но аз признавам, че макар да вярвам в Теб често съм неспокоен. Нека твоите качества – любов, търпение, сила, справедливост, милост – да не бъдат абстракции, а утеха за мен. Направи Себе Си реален за мен чрез Своя Дух. Амин.

Да се доверяваме на Бога

„В страха от Господа има силна увереност, И Неговите чада ще имат прибежище.” (14:26)

Вече видяхме, че да се “*доверяваме на Господа*” означава да се покоряваме на волята Му без значение дали тя ни харесва или не. Но има и един втори аспект на доверието в Господа. Той ключва приемане на това, което Той е позволил да дойде върху нас без значение дали го разбираме или не. Той вярва, че „*всичко съдейства за добро*” (Римл. 8:28) дори когато не сме в състояние да видим цялостния Му план.

Този вид зависимо доверие прилича на *сигурна крепост*. Другите хора могат разчитат на собствения си разум или способности, за да се справят с живота. Или пък може да гледат към някой велик водач или любим човек, от когото да зависят за всичко. Проблемът е, че тези „крепости” лесно падат. Вашият интелект и далновидност са ограничени. Любимите хора умират. Тогава ние оставаме беззащитни. Но когато най-големият ни страх и крайната ни надежда са в Бога и в Неговият любящ, мъдър план не съществува нищо, което може да ни събори.

Има ли в момента някаква трудност в живота ви, която можете да приемете не като нещо добро само по себе си, а като част от Божия мъдър план за живота ви?

Молитва: Господи, когато нещата потръгнат зле за мен аз Ти се ядосвам много. Не разбирам защо Ти не подкрепяш великите ми планове за моя живот! Но как смея да мисля, че моите планове са по-разумни или по-любящи от Твоите? Покайвам се. Амин.

Да се наслаждаваме на Бога

„В страха от Господа има силна увереност, И Неговите чада ще имат прибежище. Страхът от Господа е извор на живот, За да се отдалечава човек от примките на смъртта,” (14:26-27)

Бог е едновременно *крепост* и *извор* понеже “злото не само ни напада, но и ни привлича”.⁴⁵ Ние сме изкушавани да лъжем, да бъдем жестоки и да стъпкваме другите – поради страх, че ако се окажем прекалено праведни ще бъдем задминати в житейското съревнование. Но ние също така сме изкушавани и от алчност, похот, лакомия – поради страх, че ако сме прекалено праведни ние ще пропуснем голяма част от житейските радости и наслади. Това означава, че ние трябва не само да знаем как да се доверяваме на Бога като *крепост*. Ние трябва да се научим и да се наслаждаваме в Него, да се радваме на присъствието Му и да Го обичаме като *извор*. Някои християни поставят ударението върху волята и житейските действия, други се обръщат към емоциите, поклонението и хвалението. Библията никога не поставя едното над другото нито ги противопоставя.

Когато другите хора, включително и децата ви, виждат, че се доверяваме на Бога и не се предаваме пред лицето на житейските проблеми – и когато виждат, че ние наистина се наслаждаваме в Бога вместо просто да изпълняваме задължения – това може да е убежище за тях. Това може да ги привлече към общение с Него.

Когато хора, които ви познават добре наблюдават вашите удоволствия какво виждат?

Молитва: Господи, аз с радвам на Твоята правда, която е моята сигурност и на любовта Ти, която е моята наслада. Какво бих могъл да направя без „Твоята правда като планините, извисяваща се високо и Твоите облаци, които са извори на доброта и любов?”⁴⁶ Амин.

⁴⁵ Kidner, *Proverbs*, p. 110.

⁴⁶ Walter C. Smith, “Immortal, Invisible God Only Wise,” 1876.

Радикална благодат

„Слушащото ухо и гледащото око, Господ е направил и двете.” (20:12)

Мъдростта изисква практически опит, но опита не води задължително до мъдрост. Глупакът вижда и чува неща, но неговите *очи* и *уши* не ги схващат правилно (17:24; 23:9). Притчи твърдят, че ние не сме способни на това без Божията помощ. Видели сме, че Бог предлага спасение по благодат. Тук ние научаваме, че не можем да дори да пожелаем да получим това спасение без благодатната Божия помощ.

Без помощ човешките ум и сърце ще изопачат това, което виждат и чуват. Всяко око или ухо, което схваща реалността правилно прави това единствено посредством Божията помощ. Той не просто подпомага тяхната сила – той я *създава*. Както Павел пише в Римляни 3:11: „*Няма никой разумен, Няма кой да търси Бога*”. Ако Бог не отвори очите и ушите чрез незаслужена благодат не можем да направим нищо. Макар Притчи да се фокусират върху принципи за мъдър живот те не са моралистични. Те не ни учат, че ние можем да заслужим Божието благословение като обучаваме моралните си сили. В стихове като тези те предполагат, че нищо не може да бъде постигнато без зависимост от спасителната Божия благодат.

Когато мислиш да споделиш вярата си с някой приятел или роднина как радикалната благодат те насърчава да се надяваш, че буквално *някой* може да дойде при Бога?

Молитва: Господи, аз не съм способен от себе си за каквото и да е духовно добро. И дори способността да кажа това е прозрение дадено от Теб. О, всичко е по благодат, от началото до края! По Божията благодат аз съм който съм (1 Коринтяни 10:15). Благославям името Ти заради Твоята незаслужена милост. Амин.

Практиката на Неговото присъствие

„Блажен оня човек, който се бои винаги, А който закоравява сърцето си ще падне в бедствие.“ (28:14)

Да се боиш винаги от Бога е един начин, да се изразим екзистенциално, миг след миг да практикуваме Божието присъствие. Това означава съзнателно да мислим за Бога във всяка част от своето ежедневие. Никога да не се разгневявате на някой човек без да си спомните, че Бог е там, наблюдавайки. Това е Богът, Който е слязъл от небето на земята, за да ви прости, който прощава на враговете си от кръста. До степента, в която съзнателно помните това вие ще запазите сърцето си меко към тези, които са ви онеправдали, без да се закоравявате.

Исус може да е имал тази притча наум когато е разказвал притчата за Безмилостния слуга (Матей 18:21-35). Слугата, който дължал на господаря си огромна сума бил опростен, но когато срещнал друг слуга, който му дължал малко пари се показал груб и жесток. Пропускът да простите на другите, които са ви онеправдали показва, че сте забравили колко много е било простено на вас и колко е струвало това на Исус (Филипяни 2:6-8).

Как можете днес да се обучавате да практикувате Божието присъствие?

Молитва: Господи, невъзможно е да съществува по-практична духовна дисциплина от това да Те държим пред себе си, винаги да осъзнаваме Твоето присъствие (Псалм 16:8). Във всеки разговор, действие и събитие нека да Те помня. Това е пътят на истинската мъдрост. Амин.

Вяра и дела

„С милост и вярност се отплаща за беззаконието, И чрез страх от Господа хората се отклоняват от злото.” (16:6)

Чрез Божия завет на любов (еврейски *chesedh*) грехът е *изкупен*. Така нашето спасение идва не поради нашите *любов и вярност*, а поради Божиите. Въпреки това втората част на стиха ни казва, че страхът от Господа, който това спасение произвежда в нас води до отбягване на злото. Виждаме това в Новия завет. Протестантската Реформация обобщава това библейско учение за Христовото спасение. Тя отрича, че вярата в Бога *плюс* отклоняване от злото носи спасение. Но тя също така отрича, че вярата в Бога може да донесе спасение, което не води до отклоняване от злото.

Вместо това Реформацията учи, че ние сме спасени единствено чрез вяра, но не и чрез вяра, която остава сама. Т.е. ние сме спасени чрез изкуплението на Христос отделено от всякаква заслуга или доброта в нас самите. Но истинската вяра в Христос винаги ще води до благодарна радост, която променя живота. Както релативизма така и легализма са глупави. Благовестието е истинската мъдрост.

Носи ли вярата ти истинска промяна? Биха ли казали тези, които са най-близо до теб, че през последните две години си станал по-обичащ, радостен, милостив, търпелив, благ, смирен и себеобуздан?

Молитва: Господи, благовестието изглежда глупаво за света (1 Коринтяни 1:18-25), но то е върховната мъдрост. Благодаря Ти, че ни даваш силно желание да Ти служим, но без да ни смазват с вина. Това е по-мъдро от задушавачата моралистична култура или безцелният релативизъм на света. Амин.

Отвратителни жертви

„Жертвата на нечестивите е мерзост Господу, А молитвата на праведните е приятна Нему...Господ е далеч от нечестивите, А слуша молитвата на праведните.” (15:8,29)

В старозаветното поклонение една жертва представлявала принос, който вярващите представяли пред Бога. В Новия завет нашите жертвени дарове давани както част от поклонението ни, както и благотворителността ни спрямо бедните, се наричат „жертви” (Филипяни 4:18; Евреи 13:16). Тези притчи отразяват учението на пророците (Исая 58:1-14), а именно, че можем да даваме големи суми за църквата и за благотворителност, но ако в същото време продължаваме да живеем като зли хора, Бог се отвращава от тях. Ако независимо от финансовата си щедрост вие водите живот, в който облагодетелствате себе си за сметка на другите това не е истинска вяра.

Историята е пълна с хора, които са печелили пари експлоатирайки другите и след това са се опитвали да си създадат име чрез филантропия. Но Бог се отвращава от това. Безскрупулната бизнес сделка, която ощетява другите и облагодетелства вас самия не може да бъде изкупена чрез религиозност или филантропия. Тези стихове ни показват колко много означава за Бга нашето социално и икономическо поведение.

Щедър ли си в своята работа и бизнес – към клиентите и работниците? Експлоатира ли компанията, за която работиш хората?

Молитва: Господи, подобно на повечето хора, аз мисля за себе си като за разумен, но дали понякога ощетявам себе си за доброто на другите? Когато гледам на себе си през този библейски стандарт аз се намирам недостатъчен. Просто ми! И ми помогни да живея по такъв начин, че моят живот и молитви да са ти угодни. Амин.

Всяка област от живота

„Възлагай делата си на Господа, И ще се утвърдят твоите намерения.”
(16:3)

Да вярваш в Бога означава да се покоряваш на всичко, което Той казва и да предаваш на Неговата воля всичко, което изпраща. Тук ние сме предизвикани да направим това във всяка област на живота си – във *всичко, което правим*. Това включва нашата работа, свободно време, интелектуален живот, вътрешни мисли и въображение, приятелства, здраве и отношение към тялото си, брачни или романтични отношения, пари и притежания, отношения с църквата и с други християни, емоционален живот и лична идентичност. Да *предадем на Бога всичко, което правим* означава съзнателно да преминем през всяка от тези области и да обмислим какво доверие (покорство и предаване на) Бога би изисквало това. След това да помолим Бога за помощ и да приложим списъка на практика.

Втората част от стиха казва, че ако Му предадем живота си Той ще се погрижи за нашите *планове*. Както ни показва останалата част от Библията това не значи, че ще получим всичко, което искаме. Вместо това мъдрият приема, че „дори ако тайните ни планове са обърквани ние можем да разберем, че има един по-дълбок план, който действа в живота ни”, а именно премъдрата и добра Божия воля (Римляни 8:28).⁴⁷

Предали ли сте последователно всичко, което правите на Бога?

Молитва: Господи, макар да не разбирам всичко, което ми казваш в Словото Си, аз ще му се покорявам. Макар да не разбирам всичко, което изпращаш в живота ми аз ще приема Твоя план за него. Това, което току що казах е едно огромно посвещение, което ме плаши. Укрепи ме и ми дай сили да намеря всичко в Теб. Амин.

⁴⁷ Tremper Longman, *Proverbs: Baker Commentary on the Old Testament Wisdom and Psalms* (Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 2006), p. 328.

Жертви-подкупи

„Да върши човек правда и правосъдие Е по-угодно за Господа от жертва...Който отклонява ухото си от слушане закона, На такъв самата му молитва е мерзост.” (21:3; 28:9)

Видяхме, че жертвите и добрите дела, които не са подкрепени с праведен живот са отвратителни за Бога (21:3). Но 28:9 отива по-далеч, казвайки ни, че дори молитвите, които изглеждат сърдечни са отвратителни пред Бога освен ако не съпроводени с един смирен и готов да се учи дух. Във 2 Царе 5 сириецът Немен търси изцеление за проказата си от Богът на Израел. Затова той взема от царя препоръчителни писма и големи дарове и ги представя пред царят на Израел, за да получи чудо. То смята, че царят контролира пророците. Но царят на Израел раздира дрехата си (2 Царе 5Л7) и казва: „Тук царят не казва на пророците какво да правят. Пророците му казват какво да прави той. Бог не може да бъде подкупен с жертви и молитви”.

Бог е личност, не някакъв космически принцип и с Него не могат да се правят „субличностни трансакции”⁴⁸. Ние трябва да го обичаме с цялото си сърце и с радост да слушаме какво казва Той. Единствено когато разберем, че нашите жертви и молитви не носят никакви заслуги те ще имат стойност пред Бога.

Помислете за някой случай, в който сте изпитвали голямо разочарование. Чувствали ли сте, че Бог ви е длъжен? Защо?

Молитва: Отче, наскоро ми се случи нещо много тежко и аз се улових да мисля: „Каква е ползата от всички тези молитви и изучаване на Библията ако Бог ме разкъсва по този начин?” Сега виждам колко нечестиво и глупаво е да смятам, че мога да Те превърна в мой длъжник. Прости ме и ме промени. Амин.”

⁴⁸ Kidner, *Proverbs*, p. 32.

Неговото слово

„Всяко слово Божие е опитано; Той е щит на тия, които упоават на Него. Не притуряй на Неговите думи, Да не би да те избличи и се окажеш лъжец.” (30:5-6)

Началото на мъдростта е „страх от Господа”. Но как да знаем, че се обръщаме към истинския Бог? Отговорът е, че не съществува истинско познание за Бога освен ако не Го познаем чрез Неговото слово. В противен случай ние си създаваме Бог според собственото си въображение. Притчи приемат за даденост истината на Писанието, но тук виждаме и едно силно твърдение, че Божието слово е *опитано*, т.е., то е съвършено, достатъчно и без грешка. Разбира се, тук Агур има предвид единствено пророчествата и Писанията, които са били написани по неговото време. Но подобно предупреждение, да не прибавяме към Божието слово, намираме и в края на цялата Библия (Откровение 22:18-19).

Взети заедно, Притчи 30, стихове 5 и 6 предупреждават срещу две еднакво сериозни, но противоположни грешки: или да смятаме, че някои от Божиите думи са остарели, невалидни, неверни или да мислим, че нечии прозрения и „откровения” са равностойни на Писанието. Съвременните скептици правят първата грешка. Мнозина християни правят втората, издигайки своите собствени религиозни традиции, вътрешните си чувства или културните си предпочитания до нивото на откровения, приравнявайки ги на Библията. Не трябва да правим нито едно от тези неща.

Напълно ли сте убедени в цялостния авторитет на Библията – във всяка дума? Допускате ли някоя от тези две грешки?

Молитва: Господи, „по мъдър съм от всичките си учители понеже размишлявам върху Твоите повеления” (Псалм 119:99). Познавам някои хора с малко образование, които посредством своето познаване на Писанията са по-мъдри от светските експерти. Нека Твоето слово да бъде и моят път. Амин.

Всичко останало

„Алчният душа подига крамоли, А който уповава на Господа ще затлъстее.” (28:25)

Да се доверяваш на Господа означава поне това: Дори ако знаеш, че можеш да спечелиш много праи чрез лъжа все пак да не направиш това. *Алчният* обаче ще направи всичко, за да получи парите. Но този стих ни казва, че такъв човек ще завърши със скандал, а тези, които се доверяват на Бога ще просперират. Исус също казва: *„Първо търсете Неговото царство и неговата правда и всичко останало ще ви се прибави”* (Матей 6:33).

Какво означава това? Исус казва: *„В света имате скръб”* (Йоан 16:33), така че Той не обещава, че винаги ще бъдем богати и спокойни. Всъщност поставянето като най-важна цел в живота създаването на статус, богатство и популярност често е причината да изгубим точно тези неща. Спомняте ли си как децата в училище, които най-отчаяно са търсили приятели и популярност са били тези, които сте избягвали? Превръщането на Бога във ваше най-висше благо често носи множество допълнителни добри неща в този живот. Затова доверете се на Бога и ще имате това, от което се нуждаете.

Виждали ли сте как това действа във вашия живот или в живота на някой друг човек – твърде усърдното търсене на просперитет и материална сигурност да доведе до неговата загуба?

Молитва: Господи, едно нещо е да вярвам в Теб – да вярвам, че Ти съществуваш и че можеш да ни спасиш чрез Исус. Друго е да вярвам в Теб екзистенциално, миг след миг, в обратите и промените на ежедневния живот. Помогни ми с Твоя Дух да израстна от вяра към доверие. Амин.

Божият суверенитет

„Няма мъдрост, няма разум, Няма съвещание против Господа.” (21:30)

На едно ниво тази притча означава, че ако застанете срещу Бога отричайки Неговата воля ще завършите единствено изпълнявайки волята Му за своя собствена сметка, както се случило с фараона при изхода и с хората разпънали Исус (Деяния 2:23).

На друго ниво този текст изразява отрицателната страна на големия принцип на Притчи, че страхът от Господа е начало на мъдростта. Така „никакъв истински синтез (*мъдрост*), анализ...(*прозрение*) или решение (*план*) са невъзможни ако са противни на Божията воля.”⁴⁹ Т.е. без вяра в Бога дори най-гениалният и внимателен мислител ще пропусне прекалено голяма част от реалността, за да бъде истински мъдър за живота. Никой няма да вярва на хирург, който няма медицинско образование или на готвач, който не може да различи солта от захарта. И защо трябва да вярваме дори на собствите си мисли и интуиция ако те пропускат Този, Който е създал самата същност на всемира от го държи в ръката Си?

Следващия път когато усетите болката на загрижеността и тревогата помислете, че те могат са причинени от прекалено голямата увереност, че вашите планове са по-мъдри от Божиите.

Молитва: Господи, моля се за милост за моите приятели, които наистина Те изключват от своите планове и живот. Никой не е по-мъдър и справедлив от Теб и аз нямам правото да Ти казва какво трябва да правиш. Но Ти искаш да ти кажа своите желания – и аз желая Ти да отвориш очите и сърцата им за Твоята истина. Амин.

⁴⁹ Пак там., 146.

Удачен край

„Господ е направил всяко нещо за Себе Си, Дори и нечестивия за деня на злото.” (16:4)

Ето още един начин да се доверяваме на Бога. Трябва да Му се доверим, че Той ще бъде суверен съдия на всички хора. Това ни освобождава от необходимостта самите ние да вършим това. Мирослав Волф казва, че „практиката на ненасилие изисква вяра в божествената отплата”.⁵⁰ По-нататък той обяснява, че е практически невъзможно ако сте били жертва на нападение да не грабнете оръжие и да се опитате да изравните резултата – освен ако нямате силна вяра, че един ден Бог ще поправи всяко зло.

Или Исус ще плати за нашите грехове, ако Му повярвате, че е направил това на кръста или вие сами ще платите за тях. Това се отнася и за всеки, който ви е онеправдал. Това означава, че можем да оставим нещата в Божиите ръце. Ние не притежаване познанието, правото и силата да съдим другите за греховете им. Един същностен компонент на един мъдър живот е убеждението, че Бог води *всичко към един удачен край - дори нечестивият за деня на злото.*

Има ли някой във вашия живот, на когото вие трудно да простите? Използвайте за тази цел прозренията от днешните размишления.

Молитва: Господи, аз те хваля – макар и със страх и трепет – за това, че си съдия на цялата земя. Избави ме от изкушението да желая да съдя другите хора. Не съм в състояние да надникна в нииче сърце или в тяхното минало достатъчно, за кажа какво желаят те. Помогни ми да положа тези неща в ръката Ти. Амин.

⁵⁰ Miroslav Volf, *Exclusion and Embrace: A Theological Exploration of Identity, Otherness, and Reconciliation* (Nashville: Abingdon, 1996), pp. 303–4.

Светия

„Страх от Господа е начало на мъдростта; И познаването на Светия е разум.” (9:10)

Тук е повторена темата на Притчи 1:7. Мъдростта на всеки човек – начинът, по който схваща значението на нещата – започва с нечие виждане за Бога. Какво е котка? Зависи. Дали живеем в една безбожна вселена тогава всяко живо същество в нея е продукт на насилствени процеси на оцеляването аннай-пригодените. Или бог е един безличен световен дух, така че всичко във физическия свят е просто илюзия? Или пък ние сме създадени от Бога, поставени в един свят, за който да се грижим, включително за животните в него (Битие 1:26)? Всяко виждане за реалността по необходимост ще гледа на котката по различен начин – и вероятно ще се отнася различно към нея.

Този път Притчи добавят, че Този, от когото ние се боим е *Светия*.⁵¹ Не съществува по-заплашителен божествен атрибут. В светлината на Неговата святост ние най-ясно виждане собствения си грях. Единствено кръвта на Исус изкупва и прави за нас безопасно пребиваването в присъствието на светия Бог (Евреи 10:19-22). Ако вярваме в Исус съзерцанието на божията святост всъщност ще увеличава радостта ни. Това, че получаваме любовта на светия Бог е едно чудо на благодатта.

Размишлявайте над божията святост.⁵² Тя ще ви направи безкрайно по-смирени и щастливи.

Молитва: Господи, Ти си толкова свят, че в твоето присъствие хора акто Исаия и Мойсей падат на лицата си. Въпреки това чрез Исус Ти си станал мой свят Баща (Йоан 17:11). Нищо не ме променя така както прякото размишление върху Твоята святост и омразата Ти към всеки грях. За да мога да направя това укрепи ме вътрешно чрез Духа Си. Амин.

⁵¹ Какво означава „свят”? Мнозина смятат, че това е „морален” термин, но къде ангелите викат „Морален, морален, морален е Господ!” в Исаия 6? “В своята същност свят е почти прилагателно съответстващо на съществителното „Бог”. Бог е Бог. Бог е свят. Той е уникален, няма друг. Тогава, производно, това, което му принадлежи свойствено е... свят.” D. A. Carson, “April 8,” in *For the Love of God: A Daily Companion for Discovering the Riches of God’s Word*, vol. 1 (Wheaton, Ill.: Crossway Books, 1998), p.

⁵² В тази връзка можете да прочетете книгата на Р. С. Спроул, *Святостта на Бога*, (София: Динамик консулт, 2001)

ДА СХВАНЕМ БОЖИ РЕД

Даденост

*„С мъдрост Господ основа земята, С разум утвърди небето. Чрез Неговото знание се разтвориха бездните И от облаците капе роса.”
(3:19-20)*

Бог е създал света чрез Своето божествено Слово и *мъдрост* и ние трябва да живеем ежедневния си живот според Неговите Слово и мъдрост. Това е така понеже „единствената мъдрост, чрез която можем да се справяме с ежедневните си дела в съгласие с тяхната природа е мъдростта, чрез която те са божествено създадени и подредени”.⁵³ Тази божествена мъдрост, която ви говори в Божието Слово е основата на сътворението на света.

Така съществува една „даденост” на нещата – физически, социални, морални и духовни – която е вградена в същността на творението. Както казахме по-рано не можем да се отнасяме с тялото си както си искаме без това да донесе определени последствия. Не можем да третираме хората както си искаме и да очакваме да имаме добри приятели и здрави семейства. Не можем да живеем себичен живот и да очакваме социалните ни връзки да останат засегнати от това. Съществува и духовен ред. Ако се опитваме да изградим живота си на нещо различно от Бога това ще доведе до една слаба идентичност и психологическо разстройство. Същността на мъдростта е да схване този божествен ред в живота и да съобрази живота си с нея.

В коя от тези области вървите срещу същността на божия ред в творението?

Молитва: Отче, когато съм изкушаван да извърша нещо, което е погрешно аз все още си казвам, че може да ми се размине. Но никой никога в края на краищата не се разминава с греха. Той ще ни намери. Запечатай тази истина в сърцето ми, за да не греша против Теб. Амин.

⁵³ Derek Kidner, quoted in Waltke, *Book of Proverbs: Chapters 1–15*, pp. 407–8.

Въздаване

„Сине мой, не забравяй поуката ми, И сърцето ти нека пази заповедите ми, Защото дългоденствие, години от живот И мир ще ти притурят те.... Мерзост е Господу всеки, който е с горделиво сърце, Даже ръка с ръка да се съедини, пак той няма да остане ненаказан.... Грабителството на нечестивите ще ги отвлече, Защото отказват да вършат това, което е право.” (3:1-2, 16:5, 21:7)

Упътването, което идва заедно с колата ви казва кога да смените маслото и какво гориво да използвате, така че да не повредите автомобила. Да пренебрегнете упътването – което е написано от производителя – означава да тръгнете срещу дизайна като правите с автомобила нещо, което той не е предназначен да върши. Никой няма да ви глоби или подведе под отговорност заради това. Последствията ще са естествени. Вие ще съсипете колата си.

Понеже света е сътворен в него действа един принцип на „естествено въздаване”. Правилния начин на живот ще бъде възнаграден (3:1-2) и злото няма да остане ненаказано (16:5). Но забележете, че не е казано как ще се случи това. 21:7 намеква, че съществува нещо, което можем да наречем естествен бумеранг на жестокото поведение. В същото време 16:5 казва, че Господ стои зад това. Накратко, последствията са свойствени на действието.⁵⁴ Грехът те „намира” (Числа 32:23; Гал. 6:7). Действия, които нарушават Божиите заповеди нарушават и сътворения ред и по този начин ние сами нараняваме себе си докато ги вършим. Правилния живот зачита нашия дизайн и ни води към просперитет.

Кога беше последния път когато изпитяхте нещо от естественото въздаване на света?

Молитва: Господи, културата ми казва, че мога да бъда всичко, което поискам, но Твоето слово и опита ми показват, че това не е така. Моето тяло, таланти, мястото ми в света – всяко от тези неща едновременно ме ограничава и служи като призив от Теб. Помогни ми да стана човекът, който Ти си ме създал да бъда. Амин.

⁵⁴ Виж Longman, *Proverbs*, pp. 82–86, за чудесна дискусия по този въпрос. Днешните разсъждения се опират на нея.

Блаженство

„Който внимава на словото ще намери добро. И който уповава на Господа е блажен.” (16:20)

Библията е пълна с обещания за „блаженство”. Еврейската дума означава повече от просто щастие. Тя означава многостранно благоденствие. В Битие 3 виждаме, че грехът ни поставя в условия, в които ние се оказваме противници на Бога, на самите себе си, на другите човешки същества и дори на самата природа.⁵⁵ Ние се отклоняваме от сътворения ред във всичките му измерения и по този начин естественото ни човешко състояние представлява духовна празнота, вътрешно безпокойто и криза на идентичността, конфликти между народи, класи и раси и унищожение на естественото ни обкръжение.

Тогава да бъдеш блажен означава да познаваш частично, но значително изцеление във всяка от тези области докато Божието спасение поправя нашите сърца и поведение. Духовно ние се примиряваме с и се приближаваме до Бога. Психологически ние започваме да разбираме себе си и да виждаме, че нашите чувства и действия са все повече водени от Духа. В отношенията си откриваме една по-голяма дълбочина, която общата вяра може да добави към човешкото приятелство. Социално откриваме начини да служим на ближните си и на по-широката общност без повече да бъдем заложици на различни политически идеологии. Спасението не е просто прошка и билет за небето. То означава, че животът е изцеляван, бавно, но сигурно и във всичките му измерения.

Отделете време да благодарите на Бога за областите от вашия живот, в които наскоро сте видели как Бог е донесъл светлина.

Молитва: Господи, колко лесно ние християните говорим за „блаженство”. Но когато размишлявам над библейското обещание аз жадувам за блажения живот. Дай ми да запомня, че „Блажени са тези, които гладуват...за” не за блаженство, а за „правда” (Матей 5:6). Амин.

⁵⁵ Lesslie Newbigin, *Sin and Salvation* (Eugene, Oreg.: Wipf and Stock Publishers, 2009), pp.11–15.

Нива

„Господ не ще остави да гладува душата на праведния; Но отхвърля злостното желание на нечестивите. Ленивата ръка докарва сиромашия, А трудолюбивата ръка обогатява.” (10:3-4)

В реда на творението е заложен определен ред и по този начин естествените последици са вплетени в живота. Но дали доброто или лошото поведение винаги води до добри или лоши последици? Повечето хора биха отговорили: „Често, но не винаги”. Какво тогава да кажем за твърдения като тези, които откриваме в 10:3-4? Дерек Киднър твърди, че те са верни на четири нива: „логическо, провиденческо, духовно и вечено”.⁵⁶

Първо, „грехът... причинява напрежения в структурата на живота, които могат да завършат единствено с падение.” Да живееш егоистично може да изглежда чудесно, но това ни засяга физически, поведенчески и психологически. Второ, „колкото и дълго вѐже да ни отпуска Бог, Той все пак остава в контрол”. Бог позволил злите неща в живота на Йосиф, но всички те съдействали за Неговата цел (Битие 50:20). Трето, „без значение от положението им в света праведните са истински богати”. Дори в един живот изпълнен със страдание християните са оправдани в Божиите очи, приети в Неговото семейство, обитавани от Светия Дух и им е гарантирано място в новото небе и новата земя – безценни неща. Четвърто, „в бъдещия свят правдата ще тържествува”.⁵⁷

Помислете за нещо, което сте направили добре, но което не е било възнаградено според земните стандарти. Как горният анализ ви помага да видите нещата в перспектива?

Молитва: Господи, хваля те за това, че подобно на мъдър баща, Ти може да позволиш в живота ни да дойдат болезнени неща, но тяхната цел е да ни научат да растем (Евреи 12:11). Ние израстваме към зрялост когато разберем, че вече имаме истинската си награда в твоята любов и грижа. Амин.

⁵⁶ Kidner, *Proverbs*, p. 80.

⁵⁷ Пак там.